

בס"ד

קונטרס
שמחה תשמו

חלק א'

קול ששון וקול שמחה

א' בענין המקדש אשה בקדשים קלים
ב' דברי תורה במסיבת תנאים

חלק ב'

קול חתן וקול כלה

בענין המקדש במלואה

חלק ג'

ערי יהודא ובחוצות ירושלים

בענין רשות הרבים בזמנינו והמסתעף

יו"ל שנת

מהרה י"ה אלקינו

ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים
קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה
משנכנס אדר מרבין בשמחה

לפי"ג

הסכמת כ"ק מרן אדמו"ר מפאפא זצוקלל"ה

יוסף גרינוואלד

רב דקהל "קהלת יעקב" מפאפא

ב"ה

שלו' וברכה וכתובה וחתימה טובה לכבוד אהובי תלמידי הרב האברך כמשמעו ומדרשו, טעם זקנים טעמו וממשו, חריף ובקי בחדרי תורה, אוצרו יראת ה' טהורה, מוה"ר שמואל שמעלקא פרידמאן נ"י, ר"מ בישיבת בית יצחק דספינקא, ומו"צ בבית הוראה דהתאחדות הרבנים דפה.

הגיעני הקונטרס חידושי סוגיות אשר הבאת אלי והם חידושים ופלפולים אשר העלית בשכלך ולא הגיע זמני לעיין רק במקצתם מחמת חולשתי ל"ע וראיתי בהם נפלאות פלפולים עמוקים ונעימים עם סברות ישרות לבין דברי חכמים וחידותם ונהנתי בראותי שאתה יורד לעומקה של הלכה דבר דבר על אופניו, והנני בזה לחזקן להרבות חשקך לעיון התורה חזק ואמץ ללמוד וללמד ולהכניס בלב תלמידים אהבת התורה כדאשכחן בגמרא ורבה לחדודי דאביי בעי, ויה"ר שתזכה להוציא לאור להגדיל תורה ולהאדירה מתוך נחת אכי"ר, ואסיים

בברכה ידידך ורבך

דושה"ט

בעה"ח ה' לס' נצבים תשמ"א לפ"ק

הק' יוסף גרינוואלד

הסכמת כ"ק מרן אדמו"ר מקאשוי שליט"א

רפאל בלום

ראב"ד דק"ק קאשוי

ב"ה אור ליום ו' עש"ק לס' למען תחי' תשמ"ה לפ"ק

הראה לפני כבוד ידידנו הה"ג החריף ובקי בחדר"ת כש"ת מו"ה שמואל שמעלקא פריעדמאן שליט"א מגיד שיעור בישיבתינו אהל שמואל, חלק מחידושי תורתו, שנכתבו על הרבה ענינים בש"ס, ולא הספקתי לעבור על כל דבריו, ורק מה שעיינתי בו, בכמה ענינים, הנה דברים נחמדים בחריפות ובקיאות, ובטוח אני שיתענגו בו שוחרי תושי' לומדי תורה, כי מלבד הנ"ל נכתב בלשון צח כולו נאה, אוצר כלי פז ודרכמונים, ה' הטוב יעזרהו שיוכל להפק זממו להוציאם לאור עולם, לאדפוס אדר"א, ולהפיצם בקרב ישראל, ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה מער"ע בע"ה מתוך הרחבה א"ס.

והנני בבקשה שטוחה לפני כל אוהבי תורה, להחזיק ביד ימינו, להביא ברכה אל ביתם, ולתומכו ברוח נדיבה ויד רחבה, ובזכות החזקת תורה"ק ולומדי' נזכה להושע כולנו יחד בתשועת עולמים בתוכ"י ב"ב אכ"ר

הכו"ח למען כבוד תוה"ק ותופסי משוטי'

הק' רפאל בלום

דברים אחדים

ייתברך ה'בורא וישתבח היוצר כל היצורים ויושב ומזווג כל הזיווגים, ועלינו לשבח ולהודות פני שוכן מעונים, בהגיע עת דודים, ברוך שהחיינו וקימנו לזמן הזה יום שמחת כלולת בני היקר החתן המופלג בתו"ש מו"ה יואל נ"ו, עב"ג הכלה היקרה ב"ק מרת הינדל שתחי', בת מחותני הרה"ג ר' שמואל מאיר בלום שליט"א למזל טוב ובשעטומ"צ.

אמרו חז"ל במסכת ברכות (ו:): אמר רב אשי אגרא דבי הילולי מילי (לשמח החתן בדברים, רש"י). י"ל עפ"י שפ"י הקדושת לוי בפי' בשלח:

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר. יש להבין דהא עיקר השמחה הוא בלב, ואם כן, מה צורך לדבר ולשיר בעת השמחה. והענין הוא, דהשמחה שבלב היתה נפסקת לשעה או ליותר, אבל כשהאדם מדבר דיבורים בעת שמחתו, השמחה מתפעלת ונתרבה יותר ויותר. ולכן עם בני ישראל, כשנקרע הים לפניהם, רצו להרבות השמחה ולהשתעשע עם בוראם, ושלא להפסיק, על כן נכנסו לגדר הדיבור ושוררו לו בני אלים, בכדי להרבות התענוג. וזהו פירוש הפסוק: אז ישיר משה וכו' ויאמרו לאמר: רצונו לומר, שאמרו דיבורים בכדי לאמר יותר ויותר, וזולת זה אין למלת "לאמר" הבנה, דהא כולם אמרו, והאיך שייך כאן לאמר לאחרים.

ומשום הכי עיקר קיבול שכר הוא מה שאומר דברים לשמח החתן, שזה מגדיל ומרבה השמחה ביתר שאת.

לפיכך חשבתי דבר בעתו מה טוב לפאר את השמחה בשמחת התורה, כמו שאמרו חז"ל ביום חתונתו זהו מתן תורה, כי נתינת התורה לישראל היתה בבחינת אירוסין

ונשואין, שהקב"ה היה מראה עצמו כחתן נגד הכלה שהם ישראל, ומהאי טעמא נלמד משם כל עניני נישואין, כמו שמברכין המקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושין, ועל ידי זה יתקיים מאמר חז"ל בשלימות, שאמרו שם: כל המשמח את החתן זוכה לתורה שניתנה בחמשה קולות.

ובעזהשי"ת אעלה קצת מחדושי תורה שערכתי בנעימים בחמלת ה' עלי, אעפ"י שהם זעירים, לקיים בזה הקרא "אודה ה' מאוד בפי ובתוך רבים אהללנו". ועי' נועם אלימלך שמות סוף פיסקא ד', וז"ל:

אודה ה' בפי, דהנה הכל הולך אחר המחשבה, ויכול אדם לתפוס במחשבתו דברים הרבה, מה שאין הפה יכול לדבר. ואמר דוד המלך ע"ה: אודה ה' בפי, רצונו לומר: הגם שאי אפשר להוציא בשפתים כל מה שבמחשבתו, אף על פי כן אודנו בפי, שהיא מדריגה קטנה, כי כוונתי: ובתוך רבים אהללנו, פי': כדי שיתהלל שמו בתוך רבים.

והנני עומד כעת ב"ה בנישואי הז' מבני, רמז לשבעה קני המנורה, כי נר ה' נשמת אדם, אמרתי להעלות איזה פלפולי התורה לכבוד השמחה, כי מנורה מרמז לחכמת התורה, כמאמר חז"ל (ב"ב כ"ה ע"ב) הרוצה שיחכים ידרים, וסימניך מנורה בדרום, ולזה מרמז כפתוריה ופרחיה לציצים ופרחים מפלפול התורה. והנה לקטתי איזה פרחים מחידושי שאמרתי בשיעורים לפני תלמידי היקרים שיחיו.

ואסיים בהודאה על העבר ותפלה על העתיד שיזכנו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות מתוך שמחה והרחבת הדעת. ויתקיים בנו הקרא "מהרה ה' אלקינו ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים מחופתם ונערים ממשותה נגינתם, קול אומרים הודו לה' כי טוב" על גאולתנו ועל פדות נפשינו בב"א.

הקי' שמואל שמעלקא פריעדמאן

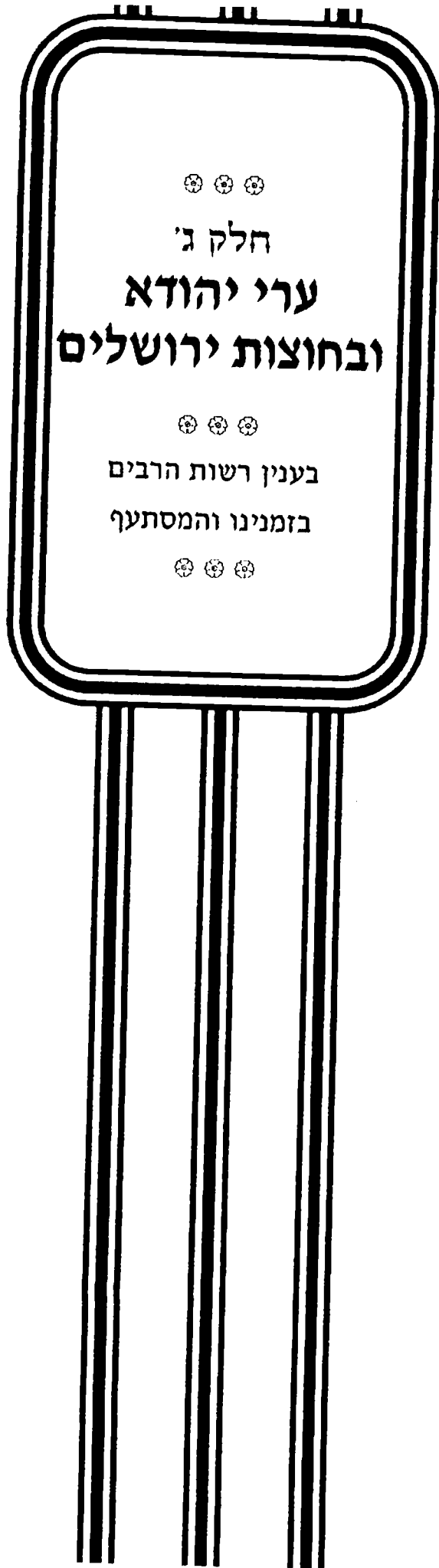
חלק ג'

**ערי יהודה
ובחוצות ירושלים**

בענין רשות הרבים

בזמנינו והמסתעף

בענין רשות הרבים דאורייתא בזמנינו והמסתעף

בענין ששים רבוא בוקעין^א

ידוע השערוריה שאירע פה באחרונה בענין העירוב בברוקלין יע"א, ואחד מעיקרי הנידונין הוא בחשש רשות הרבים דאורייתא בזמן הזה, ע"כ אני מקדים כי לא באתי כאן לדון רק בענין הנ"ל שנוגע ג"כ לשאר דיני הוצאה בשבת אפי בלי עירוב, וכיון שראיתי בזה עירבוב הדברים ע"כ רציתי בעזהשי"ת להבהיר הדברים מה שהי' בזה הכרעת דעת רבותינו הק' מדור דור ועד דורינו בכלל, וגם מה שזכיתי לישא וליתן בענין זה עם כ"ק מרן אדו"מ ורבי מפאפא זצוק"ל, (כמוש"כ בתשו' ויען יוסף סי' קל"א עיי"ש), ובתפלה להשי"ת שלא אכשל בדבר הלכה ח"ו.

וזה החלי בעזהש"י: ידוע ומפורסם לכל בן תורה הדין שהובא בשו"ע ובפוסקים כמה פעמים דהשתא בזמן הזה לית לן רשות הרבים (עי' אור"ח סי' ש"ג סי"ח, סימן שמ"ו ס"ג, שנ"ז ס"ג וכו') ואחד מן הטעמים העיקריים דנקטינן כשיטת הי"א בשו"ע (שמ"ה ס"ז) שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רה"ר ע"כ, וזהו שיטת רש"י ותוס' וכו' להקל דלא כדעת הרמב"ם ורמב"ן וכו', ועיי"ש בטו"ז ומג"א דזהו "דעת רוב פוסקים ושכן נתפשט המנהג בכל ישרא' להקל", ועיי"ש בפמ"ג דלא שייך כאן הכלל

דהלכה כדעה הראשונה בסתם, כיון דלא הוזכר מתחילה מפורש כלום מס' רבוא עיי"ש.

והנה ידוע שבספר משכנות יעקב טען כנגד הטו"ז ומג"א כיון שמצא עוד הרבה ראשונים כרמב"ם והמה הרוב, ומה"ט יצא לערער על המנהג שנתפשט בכל עיירות לערב ע"י צוה"פ דלא מהני לרה"ר דאורייתא, אמנם הבית אפרים כידוע דחה דבריו שצדקו דברי טו"ז ומג"א שרוב ראשונים עומדים לימינו של רש"י, וכדאי להעתיק לשונו הזהב וז"ל (בסי' כ"ו) אין כח ביד שום אדם לערער על המנהג אשר נתיסד ע"פ גדולי עולם חכמי צרפת ואשכנז אשר אנו מבני בניהם ותלמידי תלמידיהון וכל מנהגינו על פיהם וכו' ואשר חשב ידידי (המשכנ"י) כי הסוברים דלא בעינן ס"ר המה הרבים נהפוך היא וכו' עיי"ש, ובשע"ת כאן רמז לו בקצרה מאד ועי' שם מה שמסיים המהרי"ט, וכ"פ התניא כאן (סקי"א), וסיים די"ש יחמיר לעצמו אבל לא למחות לאחרים, והמ"ב בביה"ל אעפ"י שהלך ומנה הרוב כמשכנ"י (ולא ראה הבי"א הנ"ל^ב), מ"מ כתב דהמנהג להקל ואין למחות ע"ז אלא די"ש יחמיר לעצמו, ובמקום שיש עוד צד להקל יש לסמוך לגמרי על שיטת

^א כמו שהעירו בשו"ת בית אב תנינא סי"ה, והתולדות שמואל חייג סי' פו וז"ל, שהמ"ב אישתמיטתיה התשובה הנכבדה בענין זה בשו"ת בית אפרים סי' כו שכל דבריו הם קילורין לעינים בענין זה ע"כ, ועיי' מ"ב בבית"ל סי' ר"ח ד"ה אינו מברך, דלא היה בידו ספר בית אפרים עיי"ש.

^ב נדפס כבר בקובץ אור ישראל (שנת תשי"ס), ומאז הוספתי עליו בעי"ה

היא (א"ר ותוס' שבת) עיי"ש.

**בענין צירוף הס' רבוא
מכל הרחובות שבעיר**

והנה ראיתי בתשובות אג"מ (או"ח ח"א סי' קל"ט) שכתב נלע"ד "דבר חדש" בדין ס"ר דאי"צ שיעברו הס"ר באותו רחוב עצמו, אלא דסגי שיש בעיר ס"ר ומצטרפין כולם הנמצאים בכל רחובות שבעיר ואם ביחד יש ס"ר איכא רה"ר דאורייתא בכל הרחובות שבעיר וכן משמע מרש"י עירובין (דף ו'), ולכן לכאורה תמוה טובא על המחבר שכתב שכל שאין ס"ר עוברים בו בכל יום אינו רה"ר, דמנ"ל שצריך שיהי' עוברין באותו רחוב לבדו ס"ר, ואעפ"י דאיתא כן בר"ן בשם ס' התרומה מ"מ מלשון התוס' שכ' ס"ר בוקעין "בר" בלשון יחיד ולא "בהן" לשון רבים מוכח דלא קאי על הרחובות אלא על העיר, ועוד תמה דהא הילפותא הוא מדגלי מדבר שמסתבר שלא הי' עוברין כל הס"ר בכל רחוב אלא שהי' במחנה שהי' י"ב מיל ס"ר, ויש למילף שבעיר בשטח זו או בפחות יש ס"ר אף שאין עוברין ס"ר בכל רחוב ורחוב נמי הוי ר"ה.

ואף שרש"י בשבת (דף צ"ו) כתב על הגמ' ומחנה לוי' רה"ר הוא, משום שהכל מצויין אצל משה רבינו, נמי לא מסתבר שהי' בכ"י הס"ר אצל משה רבינו דלאו בכל יום הקהילו את העם כ"א בעת הצורך ע"י חצוצרות דאל"כ לא הי' צריכין לחצוצרות, וגם הא משמע שכל מחנה ישראל הי' ר"ה כלשון הגמ' שר"ה מדמין לדגלי

מדבר והדגלים הי' במחנה ישראל, ולכן אני אומר שבוודאי סגי לכל היותר שישנם ברחובות כל העיר ס"ר, והמחבר שמצריך שיהי' ס"ר עוברין בו קאי על דרכים מחוץ לעיר שהולכין בו מעיר לעיר ששם ליכא עיר ואם אין עוברין שם ס"ר הרי ממילא ליתא ס"ר, אבל ברחובות העיר שאיירי בריש הסעיף יהי' הפי' עוברין בו בעיר לא בכל רחוב, ומה שנקט השו"ע לשון שיותר משמע שיהי' עוברין בו באותו מקום לבדו כל הס"ר היא בשביל דרכים שמחוץ לעיר ששם צריך כן לא חש למינקט לשון זה כיון שיש לפרש לשון זה ברחובות העיר על העיר אף שהיא בדוחק כיון שהיא לשון מרווח על הדרכים עכתו"ד.

והנה עפר אני תחת רגליו, אמנם כיון ששיטת רבותינו הק' לא הי' כן כמו שאבאר, וכמוש"כ בעצמו שהוא דבר חדש, עליהם תמכתי יתדותי להעיר ע"ז, (ובוודאי לא יקפיד עלי האי צדיק כמוש"כ באג"מ (יו"ד ח"ג פ"ח) בכה"ג שאדרבה זהו כבודו ויהי' מליץ יושר בעדו על שאתה מעיין בדבריו אף שמסיק שלא כדבריו עיי"ש.)

¹ וכיוצא בכתב החכמת אדם בהקדמה לספרו (שהיי' נדפס רק בדפוס הראשון והשמיטו אח"כ) זו"ל, והנה לא נמצא בחיבור זה מדברי מחותני הגאון רשכבה"ג מו"א ל"י חסיד, והוא לסיבת כי שמעתי דיבת רבים המתרעמים עלי שהשגתי עליו באיזהו מקומות בחיבורי בחיי אדם, ובלתי ספק שהאנשים המתרעמים לא ידעו דרך הפוסקים שכן דרך תוה"ק זה בונה וזה סותר והתלמוד חולק על רבו ודרך זה הי' נוהג אף בזמן תנאים ואמוראים ובוודאי נייחא להגרי"א מה שאני מפלפל בדבריו ממי שהוא אומר שפיר קאמרת וכי' ולכן אחזתי מדת השתיקה להסיר תלונתי מעלי והם עתידים ליתן את הדין כי מנעו נחת רוח להגרי"א לפלפל בדבריו עכ"ד.

ודו"ק.

מחנה ישראל אי היה רשות הרבים וממנו אבוא להעיר גם על כל היסוד שכן הי' בדגלי מדבר שהי' כל מחנה ישראל דה"ר, אין הדבר פשוט כ"כ, וראיתי במשכנות יעקב (קכ"א) שפלפל בזה אי כל מחנה ישראל הי' דה"ר ותולה אותו בתנאי ששים רבוא, לשיטת רש"י ודעימי' שצריך ס"ר, סוברים דרק מחנה לוי הי' דה"ר כפשטות הגמ' בריש הזורק, ומזה הוציא רש"י כל דינו שצריך ס"ר שהי' מצויין שם אצל משה רבינו תמיד, וגם מזה הוציא כמה פוסקים דבעינן ס"ר בוקעים בכל יום כמו מחנה לוי שהי' הולכים אצל משה, וזהו מקורו של המחבר וי"א דכל שאין ס"ר עוברין בו בכל יום וכו' ונמצא לשון זה בדברי פוסקים ראשונים (דלא כאג"מ דלא מצינו) דנלמד ממחנה לוי (וכ"כ התוס' להדיא מס' שבת דף צ"ח סוד"ה הניחא) דר"ה ילפינן ממחנה לוי, וכן מבואר "ברוקח" דרק מחנה לוי הי' דה"ר, ומסיק דלפי"ז מוכרח שכל מחנה ישראל מבואותיהן לא הי' דה"ר כלל שלא הי' בוקעין שם הס"ר ולהכי לא משכח הגמ' ר"ה בר ממחנה לוי, והמשכנ"י הקשה מגמ' שבת (דף ה' ע"ב) דפריך דהיכי אשכחן במשכן המוציא מרה"י לרה"ר דרך סטיו דיהי' חייב והגמ' דוחק עצמו, ואי כנ"ל הא משכח כה"ג, אלא משמע דכל המחנה הי' ר"ה, והגמ' דריש הזורק עיקר בא לומר שמשה לא הי' יתיב בביתו אלא בחוץ במחנה לוי, ומסיק דלפי"ז אתא שפיר לפסוק כהפוסקים דאין צריך ס"ר

ראשית תמוה כיון שכתב שדוחק היא לפרש כן בלשון השו"ע דקאי על העיר, א"כ מה בכך שהוא לשון מרווח על דרכים שמחוץ לעיר, התינח אי נזכר בשו"ע מקודם ענין דרכים, אבל הא בשו"ע שם לא נזכר כלל מדרכים שמחוץ לעיר רק מרחובות שבעיר כמוש"כ שם באג"מ (ורמז לזה הקרא ואסובבה בעיר בשווקים וברחובות, שיר השירים ג', וירכיבהו ברחוב העיר, אסתר ו', ושמחוץ לעיר נקרא רק סתם דרכים ולא רחוב כמוש"כ האג"מ להלן עי"ש) ורק המג"א הוסיפו שם וא"כ מהיכי תיתי שקאי על דרכים, ואדרבה הא השו"ע שכתב סתם נתן מקום לטעות לקולא דגם בעיר צריך שיעבור הס"ר באותו מקום וכפי שכמה פוסקים סוברים באמת, ויותר הי' צריך המחבר לתקן הלשון כלפי מה דאיירי כאן ולא להיפך כמובן, ועוד דאדרבה מצינו בראשונים הדין להיפוך מזה עי' רמב"ן עירובין (נט ע"א) דלשיטות דבעינן ס"ר הוא דוקא ברה"ר שבעיר אבל דרכים שמחוץ לעיר לא בעינן ס"ר עוברים (והובא בביה"ל סי' שמה סוד"ה שאין) וכן נקט הישועות מלכו סי' כא, וא"כ בע"כ דדברי השו"ע מתפרש כפשוטו דגם בשווקים וברחובות שבעיר צריך שיעברו בו בעצמו הס"ר, ומסתבר כן דהא מאי שנא משאר תנאי דה"ר שמוזכר שם ביחד במחבר כגון רחוב ט"ז אמה דפשיטא לן דאין מצטרפים השיעור ט"ז מב' רחובות אלא בו ברחוב עצמו השיעור ט"ז, כמו"כ בשיעור הס"ר איירי מאותו רחוב

עכת"ד.

נתבאר מפנ"י שהי' ספק להגמ' אי מחנה ישראל הי' רשה"ר, אמנם עכ"פ זה ברור להפנ"י דאילו בוודאי לא הי' ס"ר בוקעין ברחובות של מחנה ישראל בפשטות שמחנה ישראל לא הי' רשה"ר אעפ"י שהי' בצירוף כל המחנה ס"ר דלא כאג"מ, ושו"מ כן בתשובות בית אפרים (בסוף תשו' כ"ו) שדייק כן מהפנ"י הנ"ל עיי"ש.

וכ"כ "המאירי" בהדיא בסופ"ק דעירובין (דף לו) דמחנה ישראל רשות היחיד הוא עיי"ש, וכ"כ גם הרשב"ם בהדיא במס' ב"ב (דף ס') גבי לא יפתח לחצר השותפין פתח כנגד פתח וכן חלון מדכתיב (במדבר כ"ד) וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה כנגד זה, וכתב הרשב"ם ומחנה ישראל כחצר השותפין דמי דלא הי' רשה"ר אלא במחנה לוייה כדאמרינן בריש הזורק ע"כ, והיינו דאי מחנה ישראל הי' רשה"ר והם החמירו על עצמן שלא לפתוח אף בר"ה א"כ לית לן למילף חיוב מדינא אפי' לחצירו, והנה המשכנ"י ג"כ העיר מרשב"ם הנ"ל שהוא כנגד דבריו, ודוחק עצמו דלעולם אין צריך ס"ר ומ"מ הי' מחנה ישראל כחצר דלא הי' כלל רבים בוקעין שם מחמת צניעות גדולה שבהן, וסיים דלשיטתו דהי' ר"ה צ"ל אעפ"י שלא הי' כלל רבים בוקעין שם מ"מ כיון שעכ"פ הי' מופקר לרבים אם רצו ללכת שם הי' רשות הרבים ע"כ, אמנם המעיין שם יראה דברשב"ם נשאר הפי' פשוט דמחנה ישראל לא הי' רשה"ר. וכ"ה "בנימוקי יוסף" שם

היוצא מדברי המשכנ"י שזה ברור לו שאי אפשר לאחוז החבל בשני ראשין כאג"מ הנ"ל, אלא אדרבה נתבאר ממשכנ"י להיפך, דכל הדין דצריך ס"ר נלמד ממה דרק מחנה לוייה הי' רה"ר ולא מחנה ישראל משום שצריך ס"ר באותו מקום עצמו וליכא ולא מצטרפי לכל העיר, אע"פ שמחנה ישראל הי' כעיר כמבואר בגמ' עירובין (נט ע"ב), ודברי השו"ע והפוסקים שצריך ס"ר עוברין בו בכ"י סוברים שלא הי' רה"ר רק במחנה לוייה וגם המשכנ"י מודה לזה, אלא שלעצמו חולק על זה וסובר דכל המחנה הי' ר"ה, אך אז הדין דאין צריך ס"ר כלל ואפי' לא יהי' בכל העיר הי' ר"ה וזהו כשיטה ראשונה בשו"ע, ודו"ק, ופלא על האגר"מ שלא העיר כלום מדברי המשכנ"י הנ"ל וצ"ע.

והנה באמת כל הדיוק של משכנ"י מגמ' שבת (ה'): כבר קדמו הפני יהושע שם בסוגיא (בד"ה אמנם) וכתב בתי' הראשון דהגמ' סבר דכל מחנה ישראל הי' רשה"י שלא הי' שם מבואותיהן מפולשות אלא סתומים ומקופים מכל צד כמו היקף שיירא, ועוד תירץ דיותר נראה דהי' מפולשין לרשות הרבים ורוחב ט"ז אמה, והא דאמרינן בריש הזורק דמחנה לוייה הי' רשה"ר דאפשר דלא הי' בוקעין בהם ס"ר או שלא הי' מפולשין משו"ה הוצרך לומר מחנה לוייה דמלתא דפסיקא קאמר דאפי' את"ל דמחנה ישראל לא הי' רה"ר גמור מחנה לוייה מיהא רשה"ר גמור הי' כנ"ל עכ"ד,

רבינו ונמצא דרך מחנה לוייה הוי רשה"ר וכו'.

וכתב ולפי"ז אצלינו שאין לנו מבואות אלא רחובות מפולשים ובכל עיר הרבה רחובות ואין כאן סרטיא שכולם מוכרחים לצאת משם ולשם, נמצא דאין כאן רשה"ר, וגם פלטיא אין אצלינו הגם שבכל עיר יש שוק וחניות מ"מ הרי הרבה חניות ומקומות של מסחר יש גם שלא במקום השוק ונמצא דגם פלטיא אין כאן ואין דינם אלא כחצירות מפולשים או מבואות מפולשין וביכלתינו לעשות עירוב ואין זה רשה"ר שאין מערבין אותו רק בדלתות נעילות, ודלא כגדול אחד [בעל משכנ"י] שהרעיש על העירובין שלנו והאריך שהאוסרים שאין צריך ס"ר הם יותר מהמקילין, וגם לרש"י שמצריך ס"ר אין כוונתו שיהא ס"ר עוברים בו תמיד, אלא סגי שתהא הדרך מפולש לרבים שיהא ביכלתם לעבור בו ס"ר, מה מועיל האריכות בזה אחרי שהעירובין נתפשט ברוב ערי ישראל הרבה מאות שנים מקודם ורק על סמך היתר זה וכאילו בת קול יצא דהלכה כשיטה זו ואם באנו לעכב לא לבד שלא יצייתו אלא נראה כמשתגעים שדבר זה נתפשט בכל ישראל ובפוסקים דהאידנא אין לנו רשה"ר רק בערים ספורות הגדולות כערי המלוכה שיש בהם ס"ר (והיינו דאז מתקבצים הס"ר להרחוב או להפלטיא שבאמצע כמוש"כ בהדיא כנ"ל, והמקור ממדבר דמה"ט מחנה ישראל אעפ"י שהיו שם ס"ר לא הוי רה"ר רק מחנה לוייה ששם מתקבצים מכל העיר אל מקום אחד לפני

ומוסיף ע"ז דמחנה ישראל רשה"י היא וכחצר וכמבוי שאינו מפולש דמי ע"כ, וזהו מתאים מאוד עם דברי הפנ"י הנ"ל דמחנה ישראל לא הוי רשה"ר דלא הוי מפולשין אלא סתומים ודו"ק.

וכ"ה בערוך השלחן בסימן שמ"ה (סכ"א) דרך מחנה לוייה הוי ר"ה ולא מחנה ישראל, ומבאר דענין צורת ר"ה היא כן, דאין הדרך להיות בעיר רק רשה"ר אחד לכל העיר וכשמו כן היא שזה רשות שכל הרבים השוכנים בה פונים לשם, כמו אצלם שכל העיר הוי עשויים מבואות מובאות ובתוך המובאות הוי הרבה חצרים ובכל חצר הרבה בתים והוי המבואות גדורים מג' רוחות, אך באמצע העיר הוי סרטיא גדולה שכל המבואות פתוחות לה והיתה מפולשות משני צדדין, וכל מי שצריך לילך לעיר אחרת בהכרח שהי' יוצא דרך סרטיא זו ומקום אחר לא הוי וכן היתה פלטיא גדולה ששם כולם מתקבצים לסחורה, אבל אם העיר אינה עשוי' מבואות מובאות אלא כל הרחובות מפולשין לד' רוחות העולם, ומי שדר ברחוב זה יצא לעיר אחרת דרך רחוב זה, ומי שדר ברחוב אחרת יצא דרך רחוב שלו, א"כ אין מקום שיקרא עליו רשה"ר מפני שאין שם מקום שכולם מתקבצים, ולפי"ז א"ש בדגלי מדבר לא הוי מבואות אלא רחובות רחובות כשלנו וכל שבט יצא דרך מקום אחר משבט השני לפיכך לא הוי מקום בתוך המחנה שיקרא רשות שכל הרבים הולכין שם, זולת מחנה לוייה וכל ישראל הוי צריכין לילך אצל משה

לחשב במנין הס"ר אותם שעוברים פעמיים לשני בני אדם, דלמספר הס"ר בעינן גופים מחולקין כדגלי מדבר כמובן ודו"ק.

ולפי"ד יש לבאר נמי יפה מש"כ רש"י עירובין (ו') ועיר שמצויין ס"ר, אינו משום שמצטרפין כל הרחובות אפי' אין ברחוב אחד ס"ר, אלא כמוש"כ הערוה"ש דלא הי' רק רשה"ר אחד שהולך לכל אורכה של עיר ורק פלטיא אחד באמצע וכל העיר פונים לשם ומשו"ה בעיר שיש ס"ר הוי רשה"ר שאז מסתמא הולכים כולם לשם לקנות וליסע ונעשה שם רשה"ר כנ"ל, וכ"כ רש"י בהדיא בעירובין (נ"ט ב' ד"ה אלא לאורכן) דכן הי' דרך עיירות עיי"ש ודו"ק.

וכן כתב בספר "בית מאיר" על גמ' מס' שבת (ה'): דדייק ג"כ מגמ' מפורשת דריש הזורק דרק מחנה לוי' הי' רשה"ר אבל מחנה ישראל הי' רק כרמלית דלא הי' בו ס"ר, ולהשיטת דסברי דלא בעי ס"ר צ"ל הטעם דרק במחנה לוי' שהי' כל ישראל מצויים אצל משה רבינו הי' מוכרחים להיות הרחובות שבין אהלים רחבים ט"ז אמה שהוא רשה"ר, משא"כ במחנ"י לא הי' רחובות רחבים כשיעור גדר רשה"ר ולא הי' אלא כרמלית, וכתב דעדיין צריך לו עיון מדיוק הגמ' הנ"ל מה הקשה היכי אשכחנא דרך סטיו, ומסיק דרשב"ם כתב בב"ב (הנ"ל) דמחנה ישראל כחצר השותפים דמי ולא הוי רשה"ר אלא במחנה לוי' ע"כ, ומשמע שסומך עצמו שכל קושיא

משה ס"ר) עיי"ש, נתבאר מדבריו כמוש"כ"ל דנקט לפשיטות דמחנה ישראל לא הי' רשה"ר, וגם דבעינן שיתקבצו הס"ר מכל העיר להפלטיא לבדו, ולא סגי שיש בעיר מפוזר ס"ר ודו"ק.

ורק בדרכים שמחוץ לעיר כתב שם (בסי' ל"ו) דלא שייך לומר שיעברו ס"ר ביום אחד אבל בתוך העיר כבר ביאר מתחלה (מסי' י"ט ואילך) (כנגד הנהו שהאריכו לבאר (בסי' י"ח) שאי"א שיהי' ס"ר עוברים בו תמיד) ששייך באופן שכולם מתקבצים מכל רוחות העיר למרכז הפלטיא כמו שהי' במחנה לוי' שכולם נתקבצו שם מכל המחנה ובפרט ע"י חצוצרות כו"ע מודים שכל הס"ר התקבצו שם ביחד, אלא בדרכים שמחוץ לעיר שנעשה רה"ר ע"י שעוברין הס"ר מצד אחד לעבר השני שנוסעין מעיר לעיר מן הנמנע שיעברו ס"ר ביום אחד כמובן [ואגב מה שמסיק הערוה"ש שם סכ"ו דמש"כ בשו"ע ס"ר עוברים בו בכל יום הוא לאו דוקא אלא שמצרפים הס"ר ממשך זמן לא ארוך ע"כ, הנה בתשו' מהרש"ם (ח"ג קפ"ח) כבר דחה סברה זו דא"כ איזהו שיעור זמן ינתן לזה והביא שם גם משו"ת בית אפרים כן וז"ל דכיון שהדגלים הי' סמיכות מסביבות העגלות הי' מצוי שיבואו אלה מפה ואלה מפה והיי' "שכיח" שיעברו ס"ר ביום אחד אבל אם אינו מצוי שיעברו ס"ר ביום אחד אף דבמשך הימים יעברו ס"ר אינו בגדר רה"ר עכ"ל, והנה זהו פשוט דגם הערוה"ש מודה דאי אפשר

משער לשער הי' דורסין בה ששים רבוא ורוחב ט"ז אמה עיי"ש, אלא ודאי דגם בפארי"ז יש בה כמו"כ רחוב גדולה שס"ר בוקעין בה כמו שכתוב מתחילה, אלא דלא הי' כן בכל רחוב ורחוב ואפי"ה כיון שמפלשין להם נעשו ר"ה כמו בירושלים דמשמע דגם שאר רחובות המפולשין שבהן הי' ר"ה ודו"ק.

ומש"כ עוד באג"מ דלא מסתבר פשטות דברי רש"י שהי' הכל מצוויין אצל מרע"ה בכ"י דא"כ אמאי צריך לחצוצרות להקהיל כל העם, ל"ק דודאי לא הי' שם ביחד כל הס"ר בפעם אחת דאותן שהי' שם בבוקר לא נשארו שם אפי' עד אמצע יום כמוש"כ בתשו' בית אפרים שם וז"ל שגם במדבר לא הי' בוקעין כאחד במחנה לוי' רק זה נכנס וזה יוצא עיי"ש, וכ"כ במשכנ"י (דף קכו), ומשו"ה כשהי' צריך להקהיל באמצע היום כל הקהל ביחד הי' צריך לחצוצרות ופשוט הוא, וכן מסתבר דהי' כולם שם בכל יום, דהא במדבר לא הי' שם רק ביהמ"ד אחד אצל משה כמוש"כ בתרגום יונתן פרשת וילך, א"כ בודאי הלכו כולם לביהמ"ד בכל יום ודו"ק, ובפרט בכל השבתות שהיה בהקהל אנשים נשים וטף (כדאיתא במדרש ויקהל) וכן נמי בכל הימים טובים.

ומה דנקט בגמ' דגלי מדבר, ליכא למידק דמקום דגליהם ממש הי' ר"ה, דאפשר דנקט כן משום דרק בזמן שהי' ישראל שרויין במדבר לדגליהם הי' שם באמצע הדגלים ר"ה עיין רש"י שבת (ו.א).

יש לו תירץ ודו"ק, וכ"כ בספר "מנחת פתים" להגאון רבי מאיר אריק זצ"ל בהוספות לאו"ח סי' ת"ד עיי"ש, שו"מ באג"מ גופא ח"ח (סי' כ"ח אות ג') שכתב בתוך הדברים שרה"ר הי' רק מחנה לוי' אצל משה רבינו עיי"ש, עכ"פ היוצא מכל הנ"ל דליכא שום הכרח ממחנה ישראל לדינו החדש אלא אדרבה להיפך כמו שכתבנו וצ"ע בדבריו.

שו"מ בא"א (בוטשט"ש) שמ"ה שסובר ששטח הכללי במחנה ישראל הי' ר"ה אע"פ שלא הלכו ס"ר בכל פרטי השטח בכל יום, מכח שהדרכים הי' מפולשים בשוה ממחנה לוי' שהי' שם ס"ר למחנה ישראל הוי בכלל ר"ה כ"ז שאינו מתעקם הרבה כמו ד עיי"ש, וכעיי"ז כתב בשו"ת משנה שכיר (ח"ב סי' עז), אמנם אפילו לשיטתו הוא דוקא כשכבר יש רחוב אחד שעוברין בו ס"ר בכל יום גם הרחובות המפולשין בשוה בכלל ר"ה אבל לא לצרף ס"ר מכל העיר להיות רה"ר, וכ"כ בשו"ת בית אב תניינא (סי' ה' ענף ב') ודו"ק, וזהו נמי כוונת הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל בתשו' אחיעזר (ח"ד) לענין פארי"ז שכתב שהיא ר"ה מה"ת שיש בה ס"ר בוקעים, אע"פ שאין בה בכל רחוב ס"ר, מכ"מ מיקרי ר"ה דגם בירושלים לא הי' ס"ר בכל רחוב עכ"ל, הנה לא כתב דליכא שום רחוב של ס"ר, ועוד דאי לענין צירוף מיירי מאי ראי' מייתי מירושלים, הא שם הי' ס"ר בוקעין ברחוב אחד כמוש"כ רש"י עירובין (ו' ע"ב ד"ה ירושלים) דר"ה שלה שהי' מכוון ומפולש

דאין נפק"מ, אלא להיפך דלא תימה דליכא רק עשר אמה ולא יותר א"כ הוי כפתח ולא נתבטל לר"ה קמ"ל דאין נפק"מ כמבואר למעיין שם ודו"ק) כמו"כ י"ל טעם זה לענין ס"ר כמוש"כ הבית אפרים דאף שבאמצעותו אין ס"ר הוי ר"ה שאי"א שיהי' בכל פינות שאתה פונה ס"ר, וכיון שיש ר"ה גמור באותו הדרך מלפניו ומלאחריו ובוקעים רבים עוברים דרך המבוי' הוי ר"ה גמור אע"פ שאין ס"ר שם ופחות מט"ז אמה (ודוגמא לזה בתוס' עירובין ו. ד"ה כיצד) ולפי"ז י"ל כמוש"כ האג"מ דהי' מעלת מרון מרחובי העיר וכיון שהי' מפולש לארכן לרחובי העיר ממילא אפי' בפחות מט"ז הוי ר"ה מכח הרחוב מלפניו ומלאחריו שיש ט"ז, (ובפרט לריטב"א שכתב שם שע"ג מעלות מרון הי' רוחב ט"ז אמה), וכמו"כ איכא ס"ר מלפניו ומלאחריו ברחוב ההוא ואע"פ שאי"א לעלות אלא אחד אחד סגי וא"כ ליכא להביא ראי' משם דמצטרפין כל העיר, וש"מ כעין זה בשו"ת מהרש"ם ח"א קפ"ט עיי"ש ובתשו' ישיעות מלכו סי' כ"ז ודו"ק.

וכ"פ בהדיא "בשו"ת דברי מלכיא"ל" אחר שפנו אליו איזהו מו"צ מעיר אדעסע לעורר על העירוב דשם כיון שיש ס"ר בעיר לא תועיל צוה"פ רק דלתות דהוי ר"ה דאורייתא, וכתב בח"ג בהשמטות דאיכא לספוקי דאפשר לומר דוקא בדגלי מדבר שכל ישראל הי' פונים לאהל מועד שהוא באמצע המחנה לזה הי' ר"ה, אבל בעיר שיש שם הרבה

ולפי דברי אשל אברהם הנ"ל א"ש יותר בפשיטות, ודו"ק.

ומה שהביא שם ראייה ממעלת בית מרון עירובין (כ"ב:): שמהלכין זה אחר זה ואי"א לעבור בהן ס"ר ביום אחד, אלא דמצרפין כל העיר ע"כ, הנה באמת ראי' זו הביא ג"כ המשכנ"י שם אמנם כתב דזה ראי' לשיטתו דלא בעי כלל ס"ר אפי' מכל העיר וסגי שיהא הדרך מופקר לכל העולם כנ"ל עיי"ש, אמנם באמת אפי' לדין דצריך ס"ר נלע"ד דליכא ראי' משם בהקדם למש"כ שם באג"מ לחזק דינו שמעלת בית מרון הי' בעיר ובעכ"ח ראי' דסגי ס"ר בעיר, ודייק זאת דהא ר"ה צריך שיעור ט"ז אמה ובדרך מרון לא הי' שהי' קצר ולכן בעכ"ח צ"ל שהי' מרחובי העיר והי' רוחב הרחוב של מרון שהי' בין הבתים שמשני הצדדים ט"ז אמה רוחב אלא שמקום ההילוך הי' קצר מאוד באמצע הרחוב ומשני הצדדין הי' עמוק עמוק ומ"מ הוא בדין ר"ה דאולי הי' ראוי קצת לתשמיש להעוברים במשאות ואף שאלו הם מועטים מ"מ הוא ר"ה בצירוף הס"ר של כל העיר כדביארתי עכ"ד.

הנה לענ"ד אי אתית להכי יש דרך בפשטות לתרץ דיוקו עפ"י מש"כ הרשב"א (הובא בש"ע סי' שמ"ה ס"ח) דמבוי המפולש לאורך ר"ה אע"פ שאין בכל משך המבוי ט"ז אמה הוי ר"ה גמור שאי"א לר"ה להתלקט במלקט ורהיטני (עי' מ"ב שם ס"ק כ"ה וביה"ל, ומש"כ בשעה"צ ס"ק כ"ט רחב עשר אינו בא למעט בפחות

אינו נכון דבריו, שודאי הי' כל מחנה ישראל רה"ר, אבל עכ"פ סגי שלא אמרתי זאת לפס"ד ברור עכ"ל, אמנם כפי מש"כ לעיל הערה"ש אינו היחיד בדבר זה, שכבר הוזכר זאת בפירוש בראשונים ואחרונים ובפרט במשכנ"י וצ"ע.

שיטת הרמב"ם כלפי מחנה ישראל

והנה הב"י (בסי' ת"ד) העתיק תשו' מהרמב"ם שאין בימים ונהרות איסור תחומין מה"ת של י"ב מיל לפי שהוא כרמלית ואינו דומה למחנה ישראל שהי' י"ב מיל ר"ה ע"כ, לא קשיא ממש"כ, דהא הרמב"ם לשיטתו אזל דלא בעינן ס"ר, ומשו"ה שפיר כתב דמחנה ישראל ר"ה כמושכ"ל מהמשכנ"י ודו"ק, אמנם באמת בלא"ה איכא כמה קושיות על תשו' הרמב"ם הנ"ל, ראשית שסותר עצמו ממה שפסק (רפי"ד מהל' שבת) שמדבר בזה"ז ר"ה, ובזמן שהי' ישראל שרויין במדבר הי' מחנה ישראל כרמלית, וכמו שהביא הכס"מ מבן הרמב"ם שהי' מחניהם סדורים ולא הי' יכולין לילך שם, לאחר החיפוש מצאתי שכבר העיר בזה בתשו' מהר"ם שי"ק (או"ח סי' קכ"א) ותי' דכוונת הרמב"ם בתשו' דמחוץ למחנה ישראל הי' ר"ה, ובתשו' שם (סי' קכ"ב) חזר מזה ופי' דברי הרמב"ם דקרא דאל יצא הנאמר במן הי' בשנה ראשונה קודם הקמת המשכן שלא הי' עדיין מחנותיהם סדורות ואז הי' עדיין דגלי מדבר ר"ה ע"כ, והנה פלא שלא העיר המהר"ם שי"ק שרבו הח"ס זצ"ל כבר תי' כן בחי' שבת (ו.) כלפי קושיא אחרת על הרמב"ם עיי"ש.

רחובות הלא אין מהלכים כל בני העיר בכל הרחובות וא"כ אין בוקעין בו ס"ר או דאין לחלק מדעתינו, ומסיק בחלק ד' (על ספיקו הנ"ל בהשמטות לסי' ג') ומכריע להלכה דלא הוי ר"ה כיון דהס"ר מפוזרים בכל רחובות שבעיר ולא יזדמנו כלל שילכו בר"ה אחד ע"כ, והנה לא קאי שם רק על עיר אדעס"ע, כמו"ש שם בהדיא אפי' בכרכים גדולים מאוד שיש פי כמה מס"ר, לא מהני להיות ר"ה מכח העיר, אלא ברחוב שכל בני עיר צריכים לילך שם הוי ר"ה, ואף שכתב שם עוד טעם להתיר מפני שאין כאן מפולש מקצה לקצה, וא"כ אפשר לדון דאין להקל בכל טעם בפנ"ע, (ועי' בזה בספר שדי חמד ח"ט כללי הפוסקים סי' ט"ז אות ט' פלוגתא בזה) עכ"פ איך שיהי' א"ש בניד"ד דנמי שייך ב' הטעמים הנ"ל להקל, כמו שכתבתי להלן דרה"ר שלנו אינן מפולש מקצה אל הקצה, וכמוש"כ דברי המלכיאל הנ"ל דכן הוא בכל הכרכים הגדולים ודו"ק, שו"מ בשו"ת קנין תורה מהרה"ג משטראסבור"ג שליט"א חבר הביד"צ דעדה החרדית (ח"ד סי' מ) דסומך עצמו על דברי מלכיאל כמו שחזר לבסוף, כלפי העירוב בעיה"ק ירושלים תובב"א עיי"ש.

והנה באג"מ (ח"ד סי' פ"ז) חזר וכתב דאינו רוצה לומר חידושו דסגי לצרף כל עיר אפי' בתוך י"ב מיל לס"ר לפסק דין ברור לרבנים חשובים, מאחר שלא הזכיר זה בפירוש בדברי רבותינו האחרונים, וגם דבערה"ש ודאי אינו סובר כן, אף שלענ"ד

היינו חוץ למחנה ישראל מחוץ לעיר אסור לילך י"ב מיל, ואע"פ דלא הי' שם ס"ר מ"מ הרמב"ם לשיטתו דלא בעינן ס"ר א"כ הי' מחוץ למחנה ר"ה, ולדידן דבעינן ס"ר בעכ"ח צ"ל דאיכא איסור תחומין י"ב מיל מה"ת אפי' בכרמלית ע"כ, עכ"פ נתבאר מהבי"צ דלמד ג"כ בשיטת הרמב"ם דלא היה כוונתו על מחנה ישראל אלא מחוץ למחנה ודו"ק.

והנה ראיתי בספר מנחת פתים (בהוספות לאו"ח סי' ת"צ) שהעיר על הבית יצחק הנ"ל שכבר התעורר בקושיא הנ"ל ברמב"ן עירובין (יז:): על הרי"ף, והרמב"ן תי' דרק שיעור המקום ילפינן ממחנה ישראל, וביאר המ"פ דלדידן דבעינן ס"ר לא קאי אל יצא על מחוץ למחנה דשם לא הי' ר"ה דליכא ס"ר אלא בתוך המחנה, ואע"פ שמותר לילך כולה, מ"מ יהי' נפק"מ למי ששבת מחוץ למחנה והובא בשבת למחנה דאז לא נחשב לו המחנה כד' אמות ואז אסור לילך כולו דהוי ר"ה, אבל בכרמלית גם לדידן אינו נוהג איסור תחומין י"ב מיל מה"ת, ואח"כ כתב דאי"א לומר לדידן כתי' הבי"צ הנ"ל דקאי אל יצא על מחוץ למחנה אלא כיון דיצא בכל יום לפנות מחוץ למחנה (כגמ' יומא ע"ה) אפשר שיצא שם ס"ר בשיעור י"ב מיל והוי ר"ה, דזהו אינו, דנראה דר"ה לא הי' רק במחנה לוי' ולא במחנה ישראל א"כ כש"כ מחוץ למחנה, אלא העיקר כתי' הראשון ע"כ, והנה דבריו קשה להבין בפשטות דלפי מסקנתו דמחנה ישראל לא הי'

אמנם הח"ס שם הביא אח"כ ממרכבת המשנה דרמב"ם סובר דבזמן שהי' ישראל במדבר הי' כרמלית ע"י שהקיפם ענני הכבוד וזהו הי' כבר מתחלה, ומסיק הח"ס דבעכ"ח צ"ל בשיטת הרמב"ם דמשה הוי יתיב מחוץ למחנה ולא הי' ענני הכבוד מקיפים שם וכו' עיי"ש, והנה לפי"ז הדרקל"ד האיך כתב הרמב"ם בתשו' די"ב מיל הוא דוקא בר"ה דומיא דמחנה ישראל הא לשיטתו הי' כרמלית מתחילתו ע"י ענני הכבוד, ובעכ"ח צ"ל לחת"ס דתשו' הרמב"ם קאי על מחוץ למחנה דשם הי' ר"ה כמוש"כ מהר"ם שיק הנ"ל בסי' קכ"א, ובאמת המהר"ם שיק גופה בספרו על המצות (מצוה כ"ד) כתב דמחנה ישראל הי' י"ב מיל לאחר שקבעה הדגלים והקמת המשכן והקרא דאל יצא נכתב ע"ש העתיד עיי"ש, ולפי"ז א"א לומר עוד מש"כ בסי' קכ"ב דהרמב"ם קאי קודם הקמת המשכן, דאז לא הי' עדיין מחנה ישראל י"ב מיל, אלא בעכ"ח נמי דהדין כמוש"כ בסי' קכ"א דמחוץ למחנה ישראל הי' ר"ה, אבל מחנה ישראל הי' כרמלית ודו"ק.

וכן בתשו' "בית יצחק" או"ח (סי' מ"ב) הקשה עוד על הרמב"ם הנ"ל שהאיך אפשר לומר שהקרא אוסר תחומין י"ב מיל במחנה ישראל, הא מבואר בגמ' עירובין (נה:): שמחנה ישראל דינו כעיר ומהלכין את כולו כד' אמות וליכא איסור תחומין, ותי' ג"כ כנ"ל דבעכ"ח הא דנאסר י"ב מילין

הא במחנה ישראל אפשר שהי' דרכים בפחות מט"ז אמה שלא הי' שם עגלות המשכן וא"כ נילך לחומרא, אלא בעכ"ח דעיקר ר"ה נלמד ממחנה לוי' רוחב הט"ז וס"ר בוקעין בו ושאר תנאי ר"ה, ובמחנה ישראל אי יש בו דרך מפולש למחנה לוי' הי' ג"כ ר"ה כנ"ל ודו"ק.

והנה השו"ע (סי' ת"ד) נמי העתיק דינו של תשו' הרמב"ם הנ"ל שאין בימים ונהרות איסור תחומין דאורייתא לד"ה לפי שאינו דומה לדגלי מדבר, אמנם אי"צ לכל מש"כ, דמסתימת לשון המחבר שלא נקטו למעט כרמלית רק ימים ונהרות, משמע דלאו מטעם הרמב"ם ליכא תחומין, אלא מכח שדגלי מדבר הי' יבשה וראוי לילך ע"ג משא"כ בימים ונהרות אינו מקום הילוך כלל כמוש"כ שם המ"ב ובביה"ל ושכן מוכרח מרמ"א, וא"כ אפי' מחנה ישראל לא הי' ר"ה מ"מ א"ש דהא תחומין נוהג אפי' בכרמלית מה"ת וכן נקט להלכה המהר"ם שי"ק בתשו' קכ"ב, והנה אע"פ שיש בזה מחלוקת אי נוהג תחומין י"ב מיל מה"ת בכרמלית מ"מ איך שיהי' א"ש דמחנה ישראל לא הי' ר"ה מצד עצמו אלא מכח מחנה לוי' כמושכ"ל ודו"ק, ואחרי ככלות הכל אסיים בזה מה שכתב ע"ז היעב"ץ זצ"ל בספרו מור וקציעה סי' ת"ד אחר שהאריך כמה קושיות על תשו' הרמב"ם הנ"ל וז"ל מכל הלין פשיטא לי דבורכא הוא הך תשובה ולא דסמכא לאו מר חתים עלה ע"כ.

סיכום מצירוף ס"ר

ר"ה א"כ מה"ט ליכא נמי לתרץ כתי' הראשון דהא י"ב מיל דמחנה ישראל לא הי' ר"ה וא"כ ליכא שם איסור תחומין מה"ת וליכא הנפק"מ הנ"ל, ולחומר הנושא צ"ל דסובר (כאשל אברהם הנ"ל) דעיקר ר"ה הי' המחנה לוי' דשם הי' העוברין ס"ר וכל הדרך שהי' מפולשין ישר עד מחוץ למחנה ישראל הי' ר"ה וא"כ א"ש דאיכא דרך במחנה ישראל שהי' ר"ה י"ב מיל ודו"ק, (וכן מסתבר דהא בעינן שיהא מפולשין משער לשער וכדלקמן).

והשתא דאתית להכי א"ש נמי מה שמסיק שם המ"פ דגם בשו"ע הרב סובר כדבריו דרק בר"ה איכא תחומין י"ב מיל מה"ת עיי"ש, ולכאורא הא התניא (בסי' ת"ד) העתיק כתשו' הרמב"ם דלדברי האומר י"ב מיל מה"ת צריך שיהי' כל הי"ב מיל ר"ה דומה לדגלי מדבר שהי' ר"ה עיי"ש, וזהו סותר מסקנת המ"פ דמחנה ישראל לא הי' ר"ה, וגם לא הי' "עוברים שם" ס"ר בכל יום כלשון התניא (בסי' שמ"ה סי"א) ונקט כן להלכה כאן בסי' ת"ד ס"ב, אלא בעכ"ח כמוש"כ דעיקר ר"ה הי' מכח מחנה לוי' ומכח זה הי' גם במחנה ישראל דרכים באורך י"ב מיל שהי' ר"ה, וראי' לזה דהא התניא בסי' שמ"ה (בסי"א) הביא דר"ה בעינן רוחב ט"ז אמה שכן הי' רוחב הדרך במחנה לוי' במדבר (כמבואר בגמ') ולכאורא יש להקשות ע"ז דאם תאמר דכל מחנה ישראל הי' ר"ה מצד עצמו מכח שמצויין בהן ס"ר בכל המחנה, א"כ מנ"ל ללמוד שיעור רוחב הדרך ממחנה לוי'.

התרומה וא"כ נשאר לנו מש"כ האג"מ גופא שהוא דבר חדש, והעיקר כהשו"ע, וכ"כ אדמ"ו בתשו' ויען יוסף ח"א (סי' קל"א א' - קצ"ה ב') שחשש ס"ד הוא רק במנהעט"ען דאולי איכא רחובות גדולות שס"ד בוקעין בו עיי"ש. ועי' בסוף התשו' דלפי"ז א"ש להבין הלשון שכתבו הפוסקים לדבר מוחלט דבזה"ז ליכא רשות הרבים עיי"ש.

ואחר כל הנ"ל נראה להוסיף עוד דבכלל יש לענ"ד להעיר הערה חדשה על מש"כ באג"מ לחדש שסגי שיהי' בעיר ס"ר, וכל היסוד נבנה על דברי רש"י ותוס', דהנה ידוע דרש"י הק' בפירושו מפרש הוא ולא פסקו, כמוש"כ המאירי (בפתיחה למס' אבות בסופו) וז"ל, שלא כוון בהם לענין פסק הלכה כלל עכ"ד, וכ"כ ביד מלאכי כללי רש"י אות ב', והב"י (או"ח סי' י') כתב דאפי' לצרף רש"י לאיזהו שיטה אין יכולים מטעם הנ"ל, ועי' פנ"י שבת יג: (ד"ה אמנם), והחיד"א בשה"ג הביא לשון הרדב"ז כי רש"י מפרש הוא ולא פסק, ויותר יש לסמוך על בעלי פסק, והאריך שם דא"ז גריעות ח"ו כנגד רש"י, וכ"כ מג"א או"ח (סי' תע"ג סוס"ק ט"ז) וז"ל דרש"י לא נתכוין כ"א לפרש אבל לא לפסוק הדין עיי"ש במחה"ש, וכן כלפי תוס' שלנו כתב ביד מלאכי שאין דרכם לפסק הלכה כ"א לפרש שמעתא וכך קבלנו מרבותינו ע"כ, והיינו כ"ז הנ"ל חוץ אם כתבו בפ"י שכן הלכה (שם) ולפי"ז נפל כל היסוד שבנין על לשון רש"י וכש"כ דיוק מלשון התוס', הלכה חדשה שהוא

ונחזור לענינינו דעכ"פ נתבאר מכל הפוסקים הנ"ל דאין לנו רק דברי השו"ע דבעינן שיעבור ס"ר באותו רחוב לבד ולא מצטרפין לזה כל העיר, כפשטות לשון הר"ן בשם ס' התרומה שיהי' ס"ר עוברין שם בכ"י, ולא כאג"מ דגם כוונת התרומה על העיר כהתוס' שבת (ס"ד) שנקטו הלשון בוקעין בו לשון יחידי דקאי על העיר, דהא בחי' הרמב"ן עירובין (נ"ז). העתיק לשון התרומה עוברין "בהן" לשון רבים, דפשיטא דקאי על הרחובות כנ"ל ועפ"י שני עדים יקום דבר, וכ"כ ר' ירוחם" (נתיב י"ב ח"ד) שיעברו בהם ס"ר בכ"י ע"כ, (כלשון הר"ן הנ"ל) וכ"ה בש"ג (פ"ק דשבת אות ג') וז"ל רה"ר צריכין שיעברו בו ס"ר בכל יום להיקרא רה"ר וכו' ע"כ, וכ"כ בשלטי הגבורים (בפ"א עירובין) מובאות של כרכים שהן מעבר לס"ר שעוברין שם ע"כ, ובתשו' מהר"ם ב"ב (סי' ל"א) וס"ר בוקעין בהן, בכולם מבואר בהדיא דקאי על הרחוב ולא על העיר, וא"כ לפי כללי הש"ס אדרבה ילמוד סתום מן המפורש ולא להיפך לדחות המפורש וילמוד מהסתום, ואפילו לקולא (עי' ש"ך יו"ד סי' קצ"ו סק"ג), ובפרט שבעל התרומות הי' תלמיד מובהק מר"י בעל התוס' שהוא מצריך ס"ר, (עירובין ו.) וגם נזכר באותו תוס' בשבת (ס"ד) ואמר ר' ברוך שאין לנו ר"ה, שהוא בעל התרומות (עי' שה"ג לחיד"א) וכמו"ש בס' התרומות, ובתשו' בית אפרים כתב דמי ידע יותר ממנו מה הי' שיטת התוס' בענין ס"ר שהי' תלמידו א"כ אדרבה שיטת התוס' שם כס'

השמיטו לומר שלא כיוון רש"י
בזה להלכה דאין דיוק לחצאין
וזהו ראי' נפלא בס"ד.

**אם הנוסעים בכלי רכב
מצטרפים לס"ר**

וכידוע לא נמצא רחוב אחד
כזה בשכינותינו בברוקלין שיהי'
ס"ר עוברין בו ביום אחד, ואפי'
ברחוב אושע"ן פרקווע"י נתברר
עכשיו ע"י הממונים על הדרכים
שאינם עוברים בכל אורכה אפילו
בהצטרפות כל הנוסעים עם
קאר"ס אפי' לחצי ס"ר ואפי'
לשליש ביום אחד ולא הוי ר"ה
דאורייתא, וכש"כ לפי מה שפסק
המהרש"ם בתשו' ח"א (קס"ב)
דמצטרפים דוקא העוברים ברגל
ולא במרכבת ועגלות דבעינן
דומיא דדגלי מדבר והביא כן בשם
בית אפרים, (והנה ראיתי מדייקים
להיפך ממהרש"ם ממש"כ (בח"ג
סי' קפ"ח) דאין למסילת הברזל
דין ר"ה כיון שאינם עוברים בו
ביום אחד ס"ר ע"כ, משמע
מדבריו דעכ"פ מצטרפין לס"ר,
פלא עליהם דלא ראו מש"כ
מהרש"ם בהדיא בח"א הנ"ל שאין
מצטרפים, ונכתב התשו' בזמן
מאוחר, דהא הביא שם מה
שהשיב מכבר להרב מחיראב
(בח"ג), אלא דשם רצה הרב הנ"ל
לחדש דלא בעינן ס"ר עוברים
ביום אחד אלא סגי דנמסר
לרבים, ע"ז השיב לו המהרש"ם
לשיטתו דאינו אמת, וכן הדברי
חיים בהשמטות (או"ח סי' ג')
דחה לו כנ"ל דהוא כנגד כל
הראשונים ואחרונים, וכ"כ לו
בישועות מלכו או"ח (סי' כ"ז),
אבל אח"כ בח"א כתב המהרש"ם
דבכלל אינם מצטרפים הנוסעים

כנגד לשון השו"ע והפוסקים
ויותר יש לסמוך על בעלי פסק
כנ"ל, ואע"פ ששאר הדברים
שכתב שם רש"י עירובין (ו'). כגון
ס"ר, נקטו הפוסקים שכן הי' דעת
רש"י גם להלכה, זה מפני שלא
שייך שם לפירוש הגמ' לפרש כמה
בני אדם עושין ר"ה, אבל כיון
שכבר כתב כל דיני ר"ה ומכח
שיהא דומה לדגלי מדבר (כלשון
הגמ' שבת צ"ח.), הי' נוח לו לפרש
בדרך פשוט שמצוי בעיר ס"ר,
דאינו רוצה ליכנס שם בפרטי
הדברים דרק מחנה לוי' הי' ר"ה
וממילא צריך ברחוב גופה ס"ר
ודו"ק.

וכן אתי שפיר יותר פשטות
הסוגיא שמביא מירושלים ומחוזא
שמיירי מעיר, ובפרט רש"י בגמ'
(נט.) דמפרש שם המתני' דעיר
וכו' וממילא ליכא לפשוט מיני'
שכיוון בתיבת ועיר להלכה,
והוכחה גדולה לדברי, דהרא"ש
שם בעירובין (ו' ע"א) כשהעתיק
לשון רש"י השמיט תיבת ועיר,
אלא כתב סתם ורשה"ר פרש"י
צריך שיהא רחב ט"ז אמה ומצויין
בה ס"ר, הרי מבואר דנקט שלא
כיוון רש"י בזה להלכה, והא לך
דברי אגרות משה חלק ח' אות ז'
(הבאתי להלן כלפי שמחלק
שדוקא ביש חומה סובר רש"י
דבעינן השערים מכוונים) וז"ל
כמוש"כ רש"י ואין בה חומה או
שהי' ר"ה מכוון וכו' ואע"פ
שתיבת או מוקף צ"ל שאיזהו
חכם מדעת עצמו הקיפו אבל כיון
שהרא"ש גורס אותו בהעתקתו
א"כ זהו האמת ע"כ, ולפי"ז כמו"כ
יש לדייק להיפך מדלא העתיק
הרא"ש תיבת ועיר בכוונה

חבר הביד"צ דעדה החרדית דמטעם זה אין מצרפים כלי רכב לס"ר עיי"ש, וסברות הנ"ל הראה הרב הגאון מהר"מ קליין שליט"א אבד"ק אונגוואר בספרו אום אני חומה, שכבר כתב כן הרמב"ן בעירובין (מ"ג) דהליכה בספינה ליכא איסור תחומין שהילוך הספינה אינה קרוי הילוך כלל בין למעלה בין למטה מיר"ד, תמה על עצמך הוא יושב ברה"י ואתה חושש לו משום מהלך איהו מינה ניח וספינה הוא מהלכת ולא אדם מהלך כלל עכ"ל. ועי' בביאור הלכה בסי' ת"צ שמביאו.

בענין תחומין בספינה-בקרונ- ובקא"ר

וראיתי באג"מ (ח"ח שם) שדחה אותו דליכא ראי' מתחומין דהאיסור הוא דוקא בהליכה ברגליו דכ"ה סתם יציאה איש ממקומו ומה"ט סברי הפוסקים דליכא איסור תורה לישב בקרון בשבת ונכרי מוליכו חוץ לתחום וכו' ולא שיך למילף לענין מספר ס"ר המצריכים לחשיבות ר"ה ואף שרק קרונות גדולות יעברו עם אנשים בתוכה אין לך רה"ר גדול מזה ע"כ, ולענ"ד צ"ע דבריו דהא קיי"ל כלפי תחומין (רס"י ת"ד) הפורח באויר ע"י שמות הק' חוץ לתחום הוי נמי בכלל יציאת איש ממקומו ואית בי' תחומין מה"ת בי"ב מיל, ואפי' הפורח למעלה מעשרה טפחים אסור מספיקא דאורייתא (דיש תחומין למעלה מעשרה) דהוי בכלל הילוך ויציאה ואע"פ שאינו הולך כלל ברגליו, וכן הקופץ ע"ג עמודים שאינם גבוהים יר"ד אפי' אין ברחבן רק כ"ש מבואר בש"ס עירובין (מ"ג).

בעגלות דאינו דומה לדגלי מדבר⁷, וכ"כ הגה"צ מהר"י שטייף בשו"ת שלו (סי' ס"ח), וכן הישועות מלכו

(בסי' כ"ו) השיב לו כן אלא ביאר טעם אחר כיון שיושבין בתוך עגלה שהוא רשה"י אין מצטרפים להיות רה"ר עיי"ש, וכ"כ אדמ"ו בתשו' ויען יוסף (קנ"ה) שהוא נכון שאותן בני אדם שנוסעים בתוך קא"ר שהוא רה"י לעצמו אין נמנין לחשבון ס"ר ע"כ, וכ"כ בשו"ת קנין תורה (ח"ד סי' מ') מהרה"ג משטרסבורג שליט"א

⁷ והא דפשיטא לי שלא הי' שם רק הולכי רגל לא ראיתי מקור לזה, ועלה בדעתי בעזה"יית לומר דבר נכון עפ"י הרמב"ם מהלי בית הבחירה (פ"ז הי"א) דמחנה לוי והר הבית קדושתן שוה, ובהלי בי' שם כתב ממצות מורא מקדש שלא יכנס להר הבית כמקלו כמנעלו ובאבק שע"ג רגלו וכו'. ומשמע שם שגם בזה שוין דמשי"נ דמשכן איקרי מקדש, והנה מסתבר בפשטות דה"ה דאסור לרכוב שם ע"ג בהמה דהא לא עדיף מהנייל ואפשר עוד גרע, ובפרט למשי"כ בשבות יעקב (ריש ח"ג) טעם איסור מקל דמלוכלך הרבה מהדרכים, אי"כ רגלי בהמות ואופני העגלות מלוכלכים הרבה יותר מהן כמובן וכשי"כ מאבק שעל רגלו, ושוי"מ כן באג"מ בסוף ח"א בחלק קדשים (סי' כ"א) שהשיב לגאון אח"כ דמסתבר כדבריו שאסור לרכוב על הר הבית ואפי' יושב בקרון, עיי"ש שמשמע שפסק כן, ובפרט דהדור המדבר שהי' ס"ר חוץ מעירוב רב הי' דור דעה ודאי דהי' נוהגין כולם איסור זה וכמושי"כ המשכני"י (דף קכ"ט) דכולם הי' נוהגין שם בצניעות גדול עיי"ש.

וגם מסתבר דאסור מכח חשש גללים, וזה הי' אחד מהטעמים שהחלקת יעקב (ח"ג פ"ז) חלק על האג"מ שהתיר לסומא להביא עמו כלב לביהמ"ד, דאיכא חשש שיטיל שם גללים עיי"ש, ואי"כ כשי"כ הר הבית דחמור (דהא ביהכני"ס מותר ליכנס במקלו וכו' ואפי' ריקה מותר עיי' או"ח (קנ"א סי"ו)) ודאי דאסור מחשש הנייל, עכ"פ לפי"ז איש מקור דאינם מצטרפים הרוכבים דלפי משכ"ל עיקר רה"ר הי' במחנה לוי ושם הי' אסור לרכוב והי' כולם הולכי רגל ודו"ק, —ההבקר שהיה מושכין עגלות של משכן מסתבר שלא נשאר רתוקין שם כ"ז שחור, אלא קודם הקמת המשכן סילקו אותן מחוץ למחנה לוי ואח"כ כשרצו לנסוע החזירים אחר פירוק המשכן, וגם בהמות שהביא לקרבנות לא שיך להקשות דהא אי"א בלא"ה כמובן, ואפי' במחנה ישראל אין ההיתר ברור לפי הגמ' יומא (ע"ה:) שהי' כולם נפנין מחוץ למחנה והטעם בחינוך כדי שיהא נקי מלכלוך עיי"ש, וקצרותי כי אין כאן המקום להאריך בזה, ותן לחכם ויחכם ודו"ק.

ע"ת לי"ב מיל משום דשאני איסור תחומין בי"ב מיל מתחום אלפים אמה, דבאלפים אמה הוי הגדר ריחוק ממקום ששובת, משא"כ בי"ב מיל ההילוך בעצמו הוא האיסור שלא ילך י"ב מיל ממקום שעומד, ומה"ט ליכא איסור תחומין לשיטתו בכלים מה"ת בי"ב מיל ע"כ, עכ"פ נתבאר כמ"ש דמשביתת כלים להרמב"ן איכא ראייה דאיסור אינו תלוי בעצם הילוך ברגליו.

ועם כל זאת בא הרמב"ן ופוטר בספינה אפי' כלפי תחומין ואפי' למטה מיר"ד, דאדם מינח נייח ולא מהלך כלל רק הספינה מהלכת, דאע"פ דבתחומין לא בעינן הילוך על הקרקע כנ"ל אבל עכ"פ הילוך בעינן, ובכה"ג לא נחשב להילוך כלל, א"כ פשיטא (או עכ"פ הוא הדין) כלפי ר"ה לדין שצריכים ס"ר דומיא דדגלי מדבר, דלא מהני מה"ת לצרף היושבים בקרונות דליכא הילוך כלל, ובדגלי מדבר ה"י הס"ר הולכי רגל על הקרקע ולא ע"י ישיבתן באויר בקרונות כמש"כ הבי"א והמהרש"ם הנ"ל, וסברה נמי איכא בזה כי היכי דילפינן ממדבר שיעור כמות בני אדם ההולכים דהיינו ס"ר, ה"נ ילפינן איכות הליכתם שיהי' ברגל ולא בקרונות (כע"ז כתב ח"ס ח"ו סי' צ"ח ד"ה לישנא עיי"ש) ודו"ק.

והנה שיטת הרמב"ן הנ"ל לאו יחידאה היא דכן פסק הרשב"ם ור"י בתוס' עירובין (מ"ג.ג) ורא"ש דאפי' יושב בקרון ונכרי מנהיגו ליכא איסור תחומין אפי' מדרבנן דאיהו לא עביד מידי,

ובשו"ע שם שחייב בתחומין מה"ת, ואפי' למעלה מיר"ד דלא ניחא הילוכא הוי בכלל ספיקא דאורייתא הנ"ל, הרי מכל הנ"ל אדרבה חזינן דכלפי תחומין לא קפדינן שיהי' ההילוך ברגליו כדרך כל הארץ אלא כל שנקרא בשם הילוך באיזהו אופן שהוא הוי בכלל אל יצא, וכ"כ בתולדת שמואל (מצוה כ"ד סי' ב'), משא"כ כלפי ר"ה ודאי אם יעברו הרבים רק באופן זה לא נעשו ר"ה בכך כיון שכל תנאי ר"ה נלמד מדגלי מדבר צריך שיהא בדומה לו שהי' שם הולכי רגל על הקרקע של המחנה כנ"ל ולא בפריחה באויר, וקפיצה ע"ג עמודים כ"ש, ובפרט למעלה מעשרה שהוא מקום פטור, ויותר מזה מצינו שיש איסור תחומין אפי' להוציא כליו חוץ מרגלי הבעלים אע"פ שאין הכלים מהלכין כלל ברגל (בסי' שצ"ז) ולכמה פוסקים תחומין בכלים הוי מה"ת בי"ב מיל ע"י מג"א רס"י ת"ד ובביה"ל שם מרמב"ן ועוד.

וכה ראיתי אחר כך "בדברי יחזקאל" (סלובדקה סי' ז' דף קס"ט) שמבאר לרמב"ן הסובר די"ב מיל הוי מה"ת גם בכלים, הגדר איסור תחומין בי"ב מיל אינו שההילוך בעצמו אסור אלא גדר ריחוק ממקום ששבת, דאם לא קנה שביתה ליכא איסור הילוך, ומשו"ה מועיל להרמב"ן לעשות עירובי תחומין לי"ב מיל, וכתב דמה"ט שוה להרמב"ן איסור תחומין בכלים כמו באדם מה"ת דעיקר שנתרחק ממקום שביתתו לא עצם ההילוך, משא"כ להריטב"א והרי"ף דא"א לעשות

דמותר (עיי"ש במחצה"ש), וכן בתשו' ח"ס ח"ו (בסי' צ"ח סוד"ה ולא) אחר שדן בדאמפפוואגען מסיק דלפי דברי רשב"ם ליכא איסור תחומין כיון דלא מידי עביד וסיים דיש לעיין לעת הצורך ע"כ, ואע"פ ששם איירי למעלה מיו"ד מ"מ כבר כתבתי ממהרי"ק ורמ"א דלסברת רשב"ם ליכא חילוק בין למעלה מיו"ד או למטה, (ומזה פלא על תפא"י כלכלת שבת דף י"ב שרוצה לחלק לרשב"ם דמיקל דוקא למעלה מיו"ד, ולא העיר כלום ממהרי"ק והרמ"א הנ"ל שאינו חילוק) ודו"ק.

טעם ב' דאין מצרפים

וכן הסברא האחר שמזכיר שם הרמב"ן מתחלה ותמה על עצמך הוא יושב ברה"י שלו שהספינה רה"י הוא גבוה עשרה ורחבה ארבעה ואתה חושש לו משום מהלך ג' פרסאות ע"כ, נראה לבארו, דלכאורא מהו התמוה הא הדין הוא בש"ס ושו"ע שם דאם הולך על עמודים גבוה יו"ד ורחב ד' בי"ב מיל איכא תחומין מה"ת, והלא שם למעלה במקום שהולך הוא רה"י וברה"י ליכא תחומין להרמב"ן הנ"ל וכ"ה להלכה בשו"ע בסי' ת"ה, ובאמת מה"ט הקשו כולם גם על הרמב"ם שסובר דאפי' בכרמלית ליכא תחומין מה"ת רק בר"ה דלא עדיף מאיסור הוצאה שיש בו חיוב סקילה ואפי"ה בר"ה מקורה וכיצ"ב פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר, וכ"ה בתחומין, הא חזינן מעמודים הנ"ל דאפי' ברה"י נוהג.

וכן פסק המהרי"ק (שורש מ"ה) דאפי' למטה מיו"ד ליכא איסור תחומין מדאורייתא ובכה"ג כו"ע מודים בזה לסברת הרשב"ם הנ"ל והביאו הרמ"א להלכה בסי' רמ"ח ס"א, וכמו שביאר שם התניא בקונ"א (סק"ג) דאע"ג דאנן לא קי"ל כרשב"ם דמותר לגמרי (אלא כמוש"כ השו"ע שם בס"ב דבפחות מג' ימים קודם השבת אסור להפליג בספינה למטה מיו"ד וכ"ה במג"א ש"ה סק"י) מ"מ איסור זה אינו מדאורייתא אף גבי קרון ואף למ"ד י"ב מיל דאורייתא, דלכו"ע לא שייך תחומין כשהספינה הולכת כמבואר במהרי"ק וכו' עכ"ד, ומשו"ה ביאר שם התניא בכוונת רמ"א דכיון דתחומין אינו אלא מדרבנן מטעם הנ"ל, לא רצו חכמים להחמיר בדבריהם כשנכנס לספינה קודם ג' ימים אע"פ דליכא חשש סכנה כשלא יפליג בספינה, דבכל שאר איסורי דרבנן לא מקילינן, עיי"ש בסעיף ח', מ"מ האי איסור דרבנן הוא קל כיון שאינו עושה כלום והספינה מוליכו חוץ לתחום ודו"ק, (ואגב נראה דלפי"ז כל הפוסקים הנ"ל צ"ל דלא גרסינן בגמ' עירובין (מג.) לישנא אחרינא בספינה, וכמוש"כ בספר העיתים הל' ע"ת (סי' ל"ז) וכן רש"י ור"ח וכו' לא הי' בגרסתם, ועיי"ש שאפי' גרסינן ליה קאי רק לענין לצאת ממנו ד"א דלא גרע מהוציאוהו עכו"ם ודו"ק) וכן בברכ"י בסוסי' רמ"ח הביא מכמה ראשונים דנקטי כרשב"ם, וכ"כ בשו"ת ארץ צבי (קאזיגלוב) סי' צג בהיתר ה' עיי"ש, וכ"ה במג"א בסי' תרל"ט דסמכינן בדיעבד לגמרי כרשב"ם

דהוי בכלל אל יצא כנ"ל, עכ"פ היוצא מדבריו כמושכ"ל דאם דנים על המקום ר"ה אז תחומים אי"א להיות חמור מהוצאה בשבת שהיא בסקילה ששניהם תלוי בדגלי מדבר, אבל אם דנים על היציאה חוץ לתחום שאין לו עם דגלי מדבר אלא עם הקרא אל יצא וכו' אז חמור יציאת תחומין מחלות שם ר"ה ע"י דריסת הרבים ס"ר שתלוי בדגלי מדבר ודו"ק.

והשתא לפי הרמב"ן ושאר הסוברים דאיסור תחומין נוהג מה"ת אפי' בכרמלית (עי' בתשו' מהר"ם שי"ק שם) נמצא דמחמירין בתחומין יותר מהוצאה בר"ה, דאפי' המקום אי"צ להיות בתחומין דומה לדגלי מדבר (כמוש"כ בביה"ל סי' ת"ד) ולכן אפי' הליכה ע"ג עמודין שהוא רשה"י שעומדין בכרמלית חייב מכח ארעא סמיכתא, ועכ"ז מיקל הרמב"ן ביושב בספינה גבוה יו"ד ורחב ד' שהוא רה"י דפטור מכח הסברה הוא יושב במקום אחד ברה"י שמפסיק לגמרי מרשות שלמטה ואתה חושש לו משום מהלך, וא"כ כש"כ (או עכ"פ ה"ה) כלפי מקום ר"ה לענין הוצאה דכל תנאי שלו תלוי בדגלי מדבר כגון רבים ההולכים שם או להמצריכים ס"ר הולכים, דלא נחשב כלל כמהלך בר"ה שלמטה אלא כיושבים כל אחד בבית שלו והאיך יהי' מזה נעשה ר"ה שאינו דומה כלל לדגלי מדבר (בנוסף להסברה הא' ברמב"ן הנ"ל), ובאמת אפי' לא הי' בזה טעם וסברה כבר כתב המהר"ם שי"ק הנ"ל דדומיא דדגלי מדבר גזירת

ובתשו' מהר"ם שי"ק או"ח (סי' קכ"ב) מצאתי תי' על הרמב"ם, שמאיר עינים בכל הנ"ל וכדאי להעתיקו, וז"ל דהרי השי"ת ציוה לנו אל יצא איש ממקומו דהיינו חוץ ממחנה ישראל כמוש"כ הרמב"ם, ואסור לנו היציאה בכל אופן שאפשר אפי' ע"ג עגלים או עמודים ולזה פשיטא לי' להש"ס דעל גבי עמוד רחב ד' דהוא בכלל הציוה דאל יצא דמהיכי תיתי למעוטי הא כארעא סמיכתא וניחא להילוכא ובודאי מיקרי יציאה בכה"ג יציאה ואיך סתם הכתוב ואוסר וע"כ באמת גם בכה"ג אסור, אבל יציאה בעמוד פחות מד' דלא ניחא להילוך ואינו בכלל אל יצא סתמא, מבעי' לי' להש"ס אי גם יציאה כי האי בכלל או לא (ולענ"ד נראה להוסיף על דבריו הק' בסברת הבעי' כיון דלא כתיב בהדיא לשון הליכה אל ילך, אלא לשון יציאה א"כ אפשר העיקר היציאה מחוץ לתחום אפי' שלא כדרך הליכה ודו"ק) ובזה שפיר פסקו דאי הוי יציאה בכה"ג חוץ לי"ב מיל הוי ספק דאורייתא, אמנם כל זה אם המקום דומה לדגלי מדבר רק היציאה הוא ע"ג עמודים שפיר אפשר לכלול בכלל היציאה, אבל אם המקום ההוא אינו דומה לדגלי מדבר שפיר כתבו דליכא למילף מקרא לאיסור כמו שמחלקין לענין הוצאה בר"ה דרק בדומה לדגלי מדבר חייב ואין לזה טעם דבר"ה מקורה יהא פטור רק גזירת הכתוב הוא, ה"נ לענין תחומין דהואיל והנך מלאכות גרועות לכך בעי דומיא דדגלי מדבר עכ"ד, וכמו"כ צ"ל להרמב"ן דהליכה על עמודין שאני

כתב המג"א בפשיטות דספינה לא מהני לעשות ר"ה, דז"ל שם ואין לומר מפני שהספינות שטות שם ע"פ המים וכו' דא"כ ליהוי ר"ה ע"כ, (ועי' להלן) ואע"פ דכלפי תחומין מחמיר המג"א בספינה בסי' רמ"ח (סק"ז) דאם קרקע הספינה תוך יו"ד והספינה רחב ד' איכא תחומין מה"ת אפי' יושב למעלה מיו"ד עיי"ש במחהש"ק וכ"ז לשיטתו דרכוב כמהלך, אלא בע"כ ברור כמוש"כ דבתחומין מחמירין יותר ממקום ר"ה כלפי ההילוך בהן ודו"ק.

והנה שני הטעמים הנ"ל מבוארים בתשו' בית אפרים סי' כ"ו (דף מ"ט): שכתב שם דדוקא לענין תחומין מחמיר ב"י בקרון רחב ד', אבל כלפי לעשות ר"ה אי"א ע"י עגלות, כיון שהעגלה הוא רה"י לעצמה שגבוה יו"ד ורחב ד' (ואין נפק"מ אי קרקע עגלה למטה מיו"ד דמ"מ העגלה רה"י הוא כמובן), רק אם אין עגלה רה"י דן שם דמ"מ מהני אי יושב למעלה מיו"ד מהארץ עיי"ש, וזהו היה ג"כ טעם הישועות מלכו והיען יוסף, כנ"ל, ועוד כתב הבי"א שם דקרונות מלאים אנשים לא נקרא דרסי רבים, וראי' מגמ' שבת (ז.) דהיזמי והיגי וכו' לא יהא ר"ה כיון דלא דרסי שם רבים, ולכאורה הא עדיין רוכבין שם בבהמות או יושבין בקרונות אלא בעכ"ח דע"י רוכבי הקרונות לא מהני לעשותו ר"ה דבעינן דרסי עליה בהילוך ממש, וכמו"כ לא מהני לצרפם לס"ר אם אינם הולכי רגל וזהו כסברת המהרש"ם שהביא כן מבית אפרים כנ"ל ודו"ק.

הכתוב הוא ואין שייך לומר ולהקשות מהו נפק"מ באיזהו אופן הם שם ואפי' יושבים כ"א ברה"י שלו, וכש"כ דאיכא סברה כנ"ל.

והשתא דאתית להכי יש לומר דאע"פ דהב"י בסי' רס"ו מחמיר בתחומין בקרון רחב ד' אפי' למעלה מיו"ד מכח ארעא סמיכתא ובי"ב מיל הוי מה"ת (וגם זה "רק על המוליך הקרון בעצמו" ולא על שאר היושבים שם, דהא מיירי שם דאין עכו"ם עמו, וכמו שסיים המג"א אח"כ (בסי' רס"ו סק"ז) הדין דאם הנכרי מוליך הקרון עי' ש"ה סק"י, שהביא שם המהר"ק שמתיר, והחולק עליו שאוסר מכח הספינה בסי' רמ"ח דהוי רק איסור מדרבנן כמושכ"ל דלא עביד מידי, ומה"ט תמה בתשו' מהרי"א אסאד (או"ח סי' נ"ח) על המג"א שם בסי' ש"ה דמשמע דלמד במהרי"ק דאפי' איסור דרבנן ליכא וזה אינו דמהרי"ק לעצמו מודה דאסור מדרבנן מכח תחומין עיי"ש ודו"ק)) והמג"א בסי' רס"ו סק"ז מוסיף לאסור בתחומין גם על הרוכב על הבהמה מכח רכוב כמהלך אע"פ שאינו רחב ד', יש לומר דכ"ז דוקא כלפי תחומין מחמירין דכל זה נכלל באל יצא איש דבכל אופן הוי יציאה אפי' שלא כדרך כמושכ"ל, משא"כ כלפי לעשות המקום ר"ה דצריך להיות דומה לדגלי מדבר גם באיכות הליכתן שם לא מהני הדינים של כ'מהלך בכף הדמיון וצריך הליכה ממש ולא מה שמקרי מהלך על פי לומדות, וראי' לזה דבסי' שמ"ה (סק"ד)

מקום תל להלך במים מ"מ לא
יהי ר"ה ע"י שום הילוך כיון
שאינו ניח תשמוש הליכתו במים
ודו"ק.

ולזה רמז "השבילי דוד"
או"ח שס"ג (סוף אות ו') דמש"כ
המג"א בסי' שמ"ה סק"ד בסופו,
ור"ה נמי לא הוי שאינו נוח
תשמיש הליכתו מפני המים, קאי
על הילוך ברגלים דאינו נוח, אבל
בספינות ודאי נוח כקרון אלא
דבקיעת ספינה לא חשוב בקיעה
כמוש"כ המג"א כבר בתחילת
דבריו, והיינו מהטעמים שכתבתי,
וכ"כ הגאון בעל "כנסת יחזקאל"
(סי' ו' בסופו) בכוונת מג"א וז"ל,
ועתה חוזר מן ואין לומר וכו',
מכח הספינה וכו' אלא שאין נוח
הליכתו פי' "על הקרקע" מפני
המים שאין אדם יכולין להלוך כי
אם בספינה ע"כ. וכן פי' שם
המחהש"ק בכוונת מג"א דע"י
המים קשה לילך ולעלוץ שם
ברגליו עי"ש.

וכן למד השאילת יעב"ץ
(ח"א סי' ז') בכוונת מג"א דהליכה
בספינה אע"פ שיעברו ס"ר כמו
באמסטרדא"ם ולונדון שספינות
רבות עוברות שם בנמליהם לא
יעלו על הדעת לעשותו ר"ה דהא
לא דמי לדגלי מדבר דהיי' ר"ה
ע"י רגלי הדורסים ולא מחמת
ספינות השטות, והיינו כנ"ל דהא
לא מחלק שם בין יבשה לים אלא
בין ספינה לדורסי רגל, ומוכרח
ג"כ מהראי' שהביא שם מתוס'
עירובין (כ"ב: סוד"ה דלמא) דבבל
אע"ג שמוקף מנהר שיש לו
מחיצות הוי ר"ה דאתי רבים
ומבטלי מחיצתא ביד"ש, ופי'

והנה אע"פ שהמחבר בסי'
ת"ד כלפי תחומין בספינה הביא
טעם אחר מרמב"ן הנ"ל, דהא
דליכא תחומין מה"ת בימים
ובנהרות לפי שאינה דומה לדגלי
מדבר ע"כ, ומבאר המ"ב שמדבר
הי' יבשה ולא ים, ליכא לדייק
מזה דאינו סובר סברת הרמב"ן
הנ"ל כלפי ר"ה, דאפש"ל דדוקא
לענין תחומין מחמיר המחבר
וכמו שביארתי דהוי בכלל אל יצא
וכו', ועוד יותר אפשר דאפי'
כלפי תחומין מודה להרמב"ן, אלא
דלפי מש"כ הביאור הלכה שם
דהיתר של המחבר כולל יותר
היתר דאפי' יהי' מהלך ברגל במים
י"ב מיל דלרמב"ן יהי' אסור
ולהמחבר יהי' מותר שאינו דומה
לדגלי מדבר מכח הים עי"ש,
ולפי"ז א"ש לומר דמשו"ה נקט
המחבר כן אבל לא בא לאפוקי
מרמב"ן, ואע"פ דמצינו שהב"י
עצמו (בסי' רס"ו) מחמיר בקרון
רחב ד' דאיכא תחומין מה"ת מכח
ארעא סמיכתא, זהו דוקא בקרון,
אבל בספינה לא אמרינן ארעא
סמיכתא כדמשמע בגמ' עירובין
(מ"ג.) וכמוש"כ התניא בקונ"א
בסי' רמ"ח (סק"ב) כיון שאינו
מהלכת בארץ כמו קרון וסוס
וא"כ אין לחלק בין למעלה מיו"ד
ובין למטה מיו"ד עכ"ל, וכן מה
שמצינו בשו"ע הרב (שמ"ה סי"ט
ובח"ס או"ח (סי' פ"ט), שכתבו
ההיתר דימים ונהרות אינה ר"ה
לפי שאינה דומה לדגלי מדבר
שלא נוח תשמישן, ולא כתבו
מכח שהספינה הוי רה"י ולא
נעשה רה"ר ע"י, לפי הנ"ל ליכא
לדייק כלום דכתבו ההיתר שכולל
יותר כנ"ל דאפי' יהי' שם איזהו

וחוץ מזה איכא שם מחיצה המפסיק ומקום החוף הוא מחוץ למחיצה ואינו אוסרת אפי' הי' שם ס"ר ודו"ק, והפירצה שבמחיצה דבוקעין בהן, ליכא שם ס"ר בוקעין באותו מחיצה ובכה"ג לא נתבטל המחיצה (עיין מג"א סוף סי' שס"ג דמיקל כן אפילו במחיצות בידי שמים, ושכן דעת הפוסקים, וכ"כ וש"ע הרב שם סעיף מב, דלפי מה דאמרינן שאין בקיעת הרבים חשובה לעשות ר"ה אא"כ הם ששים רבוא כמו שנתבאר בסי' שמ"ה, כמו"כ אין בקיעת הרבים מבטל ממנו שם מחיצה אף מד"ס אא"כ בוקעים בו ס' רבוא בכל יום עכ"ד, ועי' שו"ת בית שלמה או"ח סי' מ"ג שכמה גדולים בדור שלפנינו סמכו על דברי המג"א הללו אלא שלעצמו החמיר לעשות צוה"פ וסגי, וכ"כ הח"ס או"ח סי' פ"ט דלדין דבעינן ס"ר צריך ג"כ לבקיעת רבים ס"ר עיי"ש, וכ"פ הבית אפרים (דף מז ע"א) מהג"א דאינו רה"ר מה"ת דלא בקעי ס"ר, וכ"פ בשו"ת דברי מלכיאל ח"ג ס"י ועי' עוד להלן).

ואפי' הי' ס"ר, קיימ"ל מה"ת לא אתי רבים ומבטלין מחיצות בידי אדם אפי' פירצה יותר מי' כשעומד מרובה כמו שאכתוב אי"ה להלן.

בענין מפולש ומכוון משער לשער

איתא בשו"ע שמ"ה (ס"ז) אחד מתנאי ר"ה שיהי' מפולשין משער לשער, וכתב מג"א פי' שיהי' השערים מכוונים זה כנגד זה וכו', היינו ע"י שהדרך הולך ישר הם מכוונים, ואם אינם מכוונים אינו רה"ר (פרמ"ג),

היעב"ץ דכיוונו התוס' לרבים הדורסים ברה"י, לא מחמת ספינות השטות בנמל הים, ואי כוונתו מכח שאין הנהר דומה לדגלי מדבר מהו נפק"מ אי הים נשאר כרמלית הא אין אנו דנים על הים אלא על העיר בבל שתעשה ר"ה ע"י בקיעת הספינות שמבטלי מחיצתא דאפי' בקעי רבים בכרמלית יכולין לבטל מחיצות, אלא ודאי כמוש"כ דקאי על בקיעת הספינות שאינו דומה לדגלי מדבר ולא נחשב כמהלך ודו"ק, וכ"כ הרה"ג "בעל הרי בשמים" בכוונת היעב"ץ כמו שנדפס בספר עירוב והוצאה עיי"ש, (ומה שתמה שם היעב"ץ על המג"א בסי' שס"ג סק"ל שכתב שאין הספינות עוברת שם לנמל, דמשמע דאם עוברת שם יכולין לבטל המחיצות וא"כ נעשה ר"ה, זהו דבר בטל ואי"א לומר כן כנ"ל וגם המג"א סותר עצמו ממש"כ בסי' שמ"ה הנ"ל ומש"כ שם הוא העיקר וסיים בצ"ע על המג"א בסי' שס"ג, אמנם בכנס"י ושבי"ד הנ"ל תי' בכוונת מג"א דנעשה ר"ה ע"י שעולים ויורדים בנמל ברגליהם עיי"ש), ועכ"פ איך שיהי' בכל אופן לא שייך עוד לדקדק ולומר דיש ראי' ממג"א להיפך מהנ"ל ודו"ק.

אמנם כבר כתבתי דבכל אופן ליכא רחוב בברוקלין שיהא ס"ר עוברות בהן אפי' עם קאר"ס.

חוף הים

ואפי' בחוף הים כגון בברייטון, וקאני איילענד, נתברר דליכא עוד שם עכשיו ס"ר ביום אחד, ואפי' אם יהיה מ"מ ברוב השנה ליכא.

והעתיקו התניא והמ"ב להלכה, ומקורו מרש"י עירובין (דף ו'). שביאר הטעם שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר, ולפי"ז יוצא הדין שאם רחובות ר"ה מתעקמים כמו ר' כרוב רחובות שלנו ואינם מכוונים זה כנגד זה לא הוי רה"ר אף אם יהי' ס"ר עוברין בו, וכמבואר בכמה פוסקים ובתוכם אדמו"ר בתשו' ויען יוסף (קל"א קצ"ה).

וראיתי בתשו' אג"מ (או"ח ח"א ק"מ) שכתב שנבוכ מאוד בדין זה דמש"כ הרא"ש שם שיהא פילוש דומה לדגלי מדבר, תמוה דמנא לי' שבדגלי מדבר הי' מכוונים, ומרש"י הנ"ל אין ראוי דלא כתב שהשערים מכוונים אלא כתב רה"ר שלה מכוון משער לשער, וא"כ אפשר שהולך גם עקלתון ואין השערים מכוונים נמי הוי ר"ה רק דבא למעט אם מפסיק באמצע מבואות שאין רוחב ט"ז אמה ((לענ"ד צ"ע דבריו דקיי"ל בשו"ע (שמ"ה ס"ח) דלארכו ר"ה אפי' מתקצר באמצע פחות מט"ז אמה הוי עדיין ר"ה וצ"ע), או שמפסיק מקום שאין בו דריסת ס"ר (ג"ז צ"ע לשיטתו שסובר דסגי לצרף ס"ר מכל העיר ולא צריך בכל רחוב וצ"ע) או שמפסיק מקום מקורה, (כתב כאן חידוש גדול דאם מופסק ר"ה באמצע מקום אחד מקורה לא הוי עוד כל הדרך ר"ה דלא הוי עוד מפולש משער לשער וכ"כ בחלק ח' כ"ח כ', וא"כ כמה רחובות שלנו מופסקת באמצע במקורה כגון תחת ההיווע"י או מסילת הברזל או גשר לא הוי עוד כל הדרך ר"ה אפי' לשיטתו, ובאמת

מצאתי כן בא"א (בוטשטש) ריש שמ"ה, ואפשר שזהו נכלל במש"כ המג"א שם (סק"ו) ויש לאותו דרך המכוון משעל"ש כל דין ר"ה עיי"ש)) שזה יש למילף מדגלי המדבר שכל הרחובות הי' רחבין בשוה ט"ז אמה ולא הי' מקורה ודריסתן שוה, ולכן תמה על המג"א מנ"ל שיהי' השערין מכוונים, איברא דכ"כ ברמב"ן במלחמות (עירובין כ"ב) ששעריה מכוונים, אבל תמה גם על הרמב"ן מנ"ל לומר דבר חידוש כזה בלא ראוי מגמ' עכתו"ד.

ושוב חזר עוה"פ (חלק ח' כ"ח ו') שאע"פ שכמה ראשונים כתבו מכוונים מ"מ לא כתבו שיהי' השערים מכוונים רק שר"ה והרחובות יהא מכוון משעל"ש ויש לפרשו שיהי' בלא הפסק דבר המבטלן מדין ר"ה אבל אפשר שהולך בעקלתון, ורק באו"ז כתב שאין פתחי מכוונים זה כנגד זה כדגלי מדבר אינו ר"ה, ולכן כתב שאני נבוכ בעיקר דין זה שהמג"א מפרש זה על לשון השו"ע דבשביל שמצא כן בלשון הרמב"ן הנ"ל ואף שגם האו"ז כ"כ אין לומר כן דאדרבה הי' יותר נוטה לומר שכל רבותינו שלא הזכירו לשון זה פליגי ולכן קשה להקל עכ"ד, והנה עפר אני תחת רגליו, אמנם תמה אקרא וכי המג"א לקח זאת מרמב"ן וכו', הא בב"י כאן מפורש כן בהדיא שבעינן השערים מכוונים זכ"ז (בד"ה ומש"כ ודלתותיו וכו') וז"ל דה"ה אם יש כמה פתחים אלא שאינם מכוונים זה כנגד זה דכל שאינו מפולש משער לשער לאו רה"ר הוא ע"כ (וכ"כ בספרו כסף משנה

וראיתי בתשו' אג"מ (או"ח ח"א ק"מ) שכתב שנבוכ מאוד בדין זה דמש"כ הרא"ש שם שיהא פילוש דומה לדגלי מדבר, תמוה דמנא לי' שבדגלי מדבר הי' מכוונים, ומרש"י הנ"ל אין ראוי דלא כתב שהשערים מכוונים אלא כתב רה"ר שלה מכוון משער לשער, וא"כ אפשר שהולך גם עקלתון ואין השערים מכוונים נמי הוי ר"ה רק דבא למעט אם מפסיק באמצע מבואות שאין רוחב ט"ז אמה ((לענ"ד צ"ע דבריו דקיי"ל בשו"ע (שמ"ה ס"ח) דלארכו ר"ה אפי' מתקצר באמצע פחות מט"ז אמה הוי עדיין ר"ה וצ"ע), או שמפסיק מקום שאין בו דריסת ס"ר (ג"ז צ"ע לשיטתו שסובר דסגי לצרף ס"ר מכל העיר ולא צריך בכל רחוב וצ"ע) או שמפסיק מקום מקורה, (כתב כאן חידוש גדול דאם מופסק ר"ה באמצע מקום אחד מקורה לא הוי עוד כל הדרך ר"ה דלא הוי עוד מפולש משער לשער וכ"כ בחלק ח' כ"ח כ', וא"כ כמה רחובות שלנו מופסקת באמצע במקורה כגון תחת ההיווע"י או מסילת הברזל או גשר לא הוי עוד כל הדרך ר"ה אפי' לשיטתו, ובאמת

לחלוק אלא שרוצה לציין מקור להמחבר מגמ' ולא מרש"י לבד ודו"ק.

ועוד נראה דבאמת מצינו עוד ראשונים דהזכירו שהשערים מכוונים חוץ מרמב"ן ואו"ז, עיין ברשב"א עירובין (כ"ב. ד"ה הכא), וז"ל מתנאי ר"ה שיש ביניהם רחב ט"ז אמה ושפתחיו מכוונים זכ"ז שדומה לדגלי מדבר (וקאי שם לר"י אפי' איכא דלתות אלא דרבים מבטלי ל' מחיצות הדלת וממילא הוי ר"ה כמו שהיתה בלי דלתות, ולרבנן בלי דלתות נמי הוי ר"ה כר"י בדלתות) אבל מבוי המפולשין לר"ה אע"פ שהשערים מכוונים זכ"ז אין הילוך הרבים מבטלו הצוה"פ להיות ר"ה וכדאוקימנא לעיל (ו' דלא איירי מר"ה אלא ממבוי המפולש לר"ה ולא הוי ר"ה מצד עצמו כמוש"כ שם התוס' (ד"ה וכי) דלא הי' רוחב המבוי ט"ז אמה, וגם אינה נתבטל לר"ה כיון שהולך לרוחב ר"ה עי' מ"ב ריש שס"ד), וכש"כ אם לא הי' שערים מכוונים זכ"ז שאינו דומה לרגלי מדבר (והיינו אפי' בקעי רבים לא נעשה ר"ה) והיינו מבוי עקום (ו'). דבקעי בה רבים ואפי"ה סגי ל' אפי' לרב בצוה"פ מכאן ולחי וקורה מכאן עכ"ל.

חזינן מרשב"א דטעם זה לבד דהמבוי עקום זה מפקיע שלא יהא ר"ה מצד עצמו וסגי בצוה"פ אפילו לר"י מכח שאינו דומה לדגלי מדבר ואפי' רחב ט"ז אמה, דאל"כ אפילו בלי עקום אינו ר"ה מצד עצמו דאינה ט"ז אמה, ואע"פ שמבואר שם (ו') דלא

פי"ד משבת ה"א) הרי דבריו ברור מיללו דכוונת המחבר דמפולש משער לשער היינו שערים מכוונים וזהו מקורו של המג"א ואי"א לפרש אחרת בכוונת המחבר ממש"כ הב"י בעצמו כוונתו כמובן.

וראיתי בס' "משנת ר' אהרן" (סי' ו) מהגאון רבי אהרן קאטלר זצ"ל הביא שהמשכנ"י מוכיח דבשו"ע חזר המחבר ממש"כ בב"י ובכס"מ, וסובר דלא בעינן מכוונים ע"כ, וצ"ע דבריו דלא מצאתי כן במשכנ"י אפי' ברמז. עוד כתב שם שלשון 'מפולש' בכמה דוכתי הוא לאו דוקא מכוון ממש ע"ש. ונראה לתרץ ולבאר דברי הב"י כיון דלשון מפולשין לבד נמי הכוונה פתוח מעבר לעבר כמו דמצינו נקב מפולש דאתרוג (בסי' תרמ"ח ס"ג), וא"כ הוספות התיבות משער לשער בא לומר שיהא ג"כ מכוון מזה לזה כמש"כ בב"י הנ"ל, דהא נקב דאתרוג איה"נ דבעינן מפולש מעבר לעבר אבל פסול אפי' מעוקם כ"ז שהוא משני צדדים, וממילא הנהו ראשונים שלא כתבו בהדיא מכוונים רק מפולשים משער לשער, נמי הוי הכוונה כשו"ע מכוונים ודו"ק, וא"כ מה שהביא האג"מ דהגר"א שם (בסי' שמה ס"ז) שציין לרש"י (נ"ט), בא לחלוק על המג"א בכוונת המחבר דלא בעינן מכוונים, אי אפשר לומר כן דהא ברור דדברי המג"א הם עצם דברי הב"י, אלא אם תאמר דכוונת הגר"א לחלוק על השו"ע ואז אריכות מיותר בזה, וכשאני לעצמי נראה דודאי לא בא הגר"א

דאורייתא נראה דלכו"ע לא הוי כמפולש אלא א"כ הפילוש מכוון משער לשער עיי"ש, ולפימ"ש יש לדבריו מקור נאמן ברשב"א הנ"ל, ושוב מצאתי כן בצמח צדק על מס' שבת (ו.) שעומד על חקירה הנ"ל מבוי רחב ט"ז אמה והוא עקום כמו ד' ומפולשין בשני ראשין לר"ה אבל אינם מכוונים זכ"ז אם נאמר כיון דקיי"ל כרב דתורתו כמפולש כמו"כ כלפי דין ר"ה הוי כמפולש זכ"ז והוי ר"ה גמר, או י"ל כאידך גיסא דהם איירי דוקא לענין מבוי המפולשין שאינו ר"ה לפי שאין רחבין ט"ז אמה לכן בכה"ג אמרו דדינו כמפולש שהרי גם המפולש גמור אין לו דין ר"ה כיון שאין רחב ט"ז אמה לכן עקום ג"כ דינו כן, אבל לשהי' עליו דין ר"ה כגון שרחב ט"ז אמה זהו דוקא "כשהמבוי מפולש גמור מכוונים זכ"ז ולא בעוקם", ומסיק מרש"י עירובין (ו.) דצריך מכוונים שיהא דומה לדגלי מדבר ואם עקום לא הוי ר"ה, וביותר משמע כן בב"י סי' שמ"ה שתהא השערים מכוונים, וכן משמע בריטב"א עירובין כ"ב שיהא מכוונים, וכן משמע במג"א סק"ו עיי"ש, (הנה בימיו עדיין לא הי' נדפס חי' הרשב"א על מס' עירובין ונדפס פעם ראשונה בשנת תרנ"ה עיי"ש בהקדמה), וכפי מה שהבאתי בחי' הרשב"א שאמר כצד הב' נפשוט בהדיא דעוקם כמפולש לא הוי לענין ר"ה דאורייתא כיון דאינו דומה לדגלי מדבר ודו"ק, עכ"פ הצ"צ נמי מביא עוד ראשונים ומהב"י דבעינן שיהא השערים מכוונים וכן למד ברש"י ודו"ק.

איירי במבוי עקום מפרצה יותר מעשר, זה קאי על הפתח דהי' כמש"כ רש"י בריש המס' ד"ה והרחב, דנועץ קני למעט הרוחב על עשר, אבל עצם המבוי רחב יותר (וכעין שכ' התוס' כלפי עקמומית דהי' רחב מעשר ורק בפתח הי' קצר) א"כ לר"י דרבים מבטלו הנהו מחיצות, נשאר ג"כ הפתח רחב ט"ז אמה ואפ"ה מהני צוה"פ אלא דעכ"ח משום עקום ודו"ק, ומשמע מרשב"א דעקום קיל יותר מפחות ט"ז אמה דכתב וכש"כ בעקום, והסברה לזה דהא מצינו דבאמצע ר"ה אפי' פחות מט"ז אמה, הוי ר"ה, משא"כ בעקום אפי' בר"ה מעכב כיון שאינם מכוונים ודו"ק, ולפי"ד הרשב"א צ"ל דהא דאמר רב תורתו כמפולש אינו לענין ר"ה דאורייתא דלזה מהני עקום דאינו דומה לדגלי מדבר, אלא לענין איסור דרבנן כלפי אי צריך צוה"פ כמפולש להבדילו מר"ה ולא סגי בלחי ודו"ק, ובזה הראי' הרווחתי שתיים, שכתב הרשב"א ג"כ מקור ע"ז ממבוי עקום דלא הוי ר"ה מצד עצמו אפי' הי' רחב ט"ז אמה מכח שאין השערים מכוונים.

ובזה מצאתי מקור נאמן למש"כ אדמ"ו בשו"ת ויען יוסף (קצ"ה) שכתב להרב משא"ץ בענין תיקון עירובין במנהעט"ן שהצטרף להיתרו מכח הנ"ל דלא הוי רה"ר מה"ת כיון דהרחבות הם מתעקמים כמו ר' ואינם מכוונים, וז"ל הא דאיפלגו רב ושמואל במבוי עקום אי תורתו כמפולש וקיי"ל כרב דתורתו כמפולש, היינו להצריכו תקון לחי דלהוי היכירא לבני מבוי אבל לענין ר"ה

שתהא ישר על גביו בלי תל ומכשול דזה נכלל בלשון הכנה שיהא מוכן ומזומן לילך בלי עיכובים והכנה כולל גם זה שלא יהא עיכוב מכח עקמומות כמובן.

ולפי"ז אדרבה הנהו ראשונים שכתבו שהפתחים מכוונים לא נתבאר בדבריהם כ"כ שהדרך ג"כ ישר דאפשר שהולך באמצע כשלשלת אלא דבשני הקצוות דרכים הפתחים מכוונים זכ"ז, אבל לפי רוב ראשונים שהביא האג"מ שכתבו שר"ה מכוונים אדרבה נתבאר יותר דגם כל הדרך ר"ה צריך להיות מכוונים ישר בלי עקלתון ודו"ק.

והנה ראיתי במשכנ"י (סי' קכ"ב) שהביא ג"כ מערי מקלט דלשון מכוונים היינו דרך ישר זכ"ז, אמנם מדכתב זאת הרמב"ם רק בערי מקלט ובשבת לא כתב בו בתנאי ר"ה שיהי' מכוונים משמע שדוקא שם צריך כן מדכתיב תכין שיהי' מכיוון הא לא"ה לא הי' צריך אף שהדרך לערי מקלט הי' ר"ה דכתיב הדרך דהוי כפל ט"ז אמה (כגמ' ב"ב ק'.), אמנם רש"י כתב כמה פעמים דתנאי ר"ה בשבת שיהא מכוון משער לשער בעירובין (ו'). משמע "דבעי מכיוון ביושר ממש" ואף שהדבר צ"ע לדינא ע"כ, נתבאר מדבריו שמודה דשיטת רש"י הוא שיהי' ממש הדרך מכוון זכ"ז ביושר ולא בעקום כמו בערי מקלט ודו"ק, וכ"כ הגר"ש קלוגר זצ"ל בשו"ת ובחרת בחיים (סי' קיז) דכל דלא הוי מכוונים ממש זה כנגד זה אין לו דין מפולש עיי"ש ודו"ק.

וכן הוא ג"כ "במאירי עירובין" (ו.) וז"ל ושפתחי שני ראשין מכוונים זכ"ז עד שהדבר מצוי לרבים להיות בוקעים בהם מפתח זה לפתח זה "בלא שום עקום", (ופלא שאג"מ שם בעצמו העתיקו מהמאירי לחומרא, הא מבואר להדיא להיפך דעקלתון ועקום לא הוי ר"ה דאין פתחיו מכוונים) ואע"פ שאיכא ראשונים שלא הזכירו בהדיא מ"מ כבר כתבנו דבכה"ג הכלל ילמוד סתום מן המפורש, ובפרט שהתניא ומ"ב פסקו כן להלכה אין אחר דבריהם כלום.

ועוד יותר נראה לבאר דהנהו ראשונים שלא הזכירו רק שר"ה מכוונים אדרבה יש יותר ראוי לניד"ד, דהנה לשון מכוונים אנו מפרשים בכל מקום ישר זה כנגד זה לאפוקי עקלתון, כמו שמצינו כלפי ערי מקלט במכות (ט:) ומכוונת להן הדרכים מזו לזו דכתיב תכין לך הדרך, ועיי"ש בתפא"י שיהי' הדרכים מיושרים בלי סיבוב, (וכן בגמ' שם ומכוונים הי' פירש"י אלו כנגד אלו, ג' בעבר הירדן מכאן כנגד ג' שבא"י) וכ"כ הרמב"ם (פ"ח מהל' רוצח) וחייבין ב"ד לכוון הדרכים לערי מקלט, ועיי"ש בכסף משנה דזהו הפי' בספרי תכין, תכוין לך סרטיא שיהי' מפולשים לערי מקלט, אלא אח"כ מוסיף הרמב"ם שצריך גם להסיר מכשולות והפסקים דתכין כולל ב' דברים לכוון ולהכין הדרך עיי"ש, וכ"כ בערוך לנר שם במכות דתכין שלא יה' הדרך עקמומות וסיבוב עיי"ש, עכ"פ לשון מכוונים קאי על שתהא ישר זה כנגד זה ולא

הענן הי' מקיפם מכל צד כמו שהביא אדמ"ו בתשו' ויען יוסף (קצ"ג) ממדרש ילקוט בשלח דרבי סובר שהי' רק אחד מלפניהם ואחד על המשכן וכ"ה במכילתא, (ועי' רשב"ם (דברים ל"ב י') דנקט כשיטת רבי), גם לענ"ד לא הבנתי דבריו אפי' לשיטתו דעגנים הי' נחשב כמחיצה אלא דנחשב כפתח הענן משני צדדין מפולשין תמיד אפילו בעת שלא יצאו כיון שיכולין לצאת בכל מקום כשרוצה, א"כ לפי"ז יכולין לומר כן על כל צדדי מחיצות הענן כיון שיכולין לצאת מכל הצדדים מסביב בלי עיכוב א"כ הוי כפתוח כלל הענן ולא נשארו מחיצות כלל ומשו"ה נחשב לרשות הרבים, וא"כ אי"א למילף למחיצה גמורה של אבנים מסביב שאין יכול לצאת רק בשני פתחים שיהי' נחשב ר"ה עי"ז, וא"כ ממנ"פ קשה אי נחשב הענן כמחיצה וכחומה מסביב א"כ נחשב נמי כסתום מכל הצד וליכא שערים מכוונים ומפולשים, ואי נחשב כשערים מפולש כיון שיכולים לצאת משם א"כ ליכא עוד מחיצה כלל במדבר ומשו"ה הוי ר"ה.

ובאמת מצאתי כן ברמב"ן בחי' על עירובין (נט) וז"ל דר' יודא סובר דשני מחיצות סגי מה"ת דהא גמרינן ממדבר דליכא מחיצות ע"כ, הרי דפשיטא לרמב"ן דבזמן שהי' ישראל במדבר לא הי' נחשב כיש לו מחיצות כלל ע"י הענן ודו"ק, וכ"ה בהדיא בראב"י עירובין (ס"ו שע"ט) וז"ל ולא חשובי ר"ה אלא דומין לדגלי מדבר שהי' ס"ר וכו' והי' מפולש משני צדדין ובמדבר

אי דוקא ביש חומה בעינן מכוונים

והנה באג"מ חלק ח' (אות ז') חזר עוה"פ אחר שראה דברי רש"י עירובין (ו'): שכתב בהדיא ששערי העיר יהי' מכוונים, וכתב שצריך לומר שהי' תרי לישנא ברש"י, ואח"כ חזר ופי' חדש בשיטת רש"י דאפשר דבאמת רש"י נמי מודה בכל הלשונות שצריך שיהי' השערים מכוונים ולא מעוקם אלא שזה דוקא כשיש לעיר חומה, כמו שכ' רש"י עירובין (ו). וז"ל ואין בה חומה או שהי' ר"ה שלהם מכוון משעל"ש וכו', ואע"פ שתיבת או מוקף צ"ל שאיזהו חכם מדעת עצמו הקיפו, אבל כיון שהרא"ש גורס אותו בהעתקתו לשון רש"י א"כ זהו האמת, והטעם לחלק דרק כשיש לעיר חומה שסוגר כל סביבותי' שיוצאין רק דרך שערים הפתוחין אז צריך מפולש ומכוון הפתחים שכן נחשב שהי' ישראל במדבר שעגנים הקיפם מהקב"ה, הי' זה בחשיבות מחיצה גמורה שהרי היתה עדיפא יותר ממחיצות של חומת אבנים וברזל וכשהי' צריכין ורוצים לצאת הי' יכולין לצאת והיה נחשב כמו שיוצאין דרך פתחים וזה הי' אפשר מכל רחוב שהי' נמצא הרוצה לצאת, נמצא שהי' שערי מכוונים ממש זכ"ז ופתוחים תמיד ומחמת זה הי' נחשב ר"ה כשהשערים הי' מכוונים, אבל עיר שאינה מוקפת חומה אין למילף מדגלי מדבר שהי' מוקפים ע"כ.

והנה לענ"ד להעיר בזה, חוץ ממה שאין הדבר פשוט כ"כ דהא איכא בזה מחלוקת תנאים אי

למחיצה ולמקורה, וכמוש"כ גם אדמ"ו בתשו' ויען יוסף (סי' קצ"ג) עיי"ש.

והנה בתשו' אבני נזר שם הביא בשם רוקח ועוד כיון דבשבת ניתנה התורה ואמרינן דחזרו לאחוריהן י"ב מיל הרי יצא ממקומן א"כ האיך באו שוב למקומן, ותי' הואיל ועננים מקופים אותם הוי כמחיצות בני"א כאילו לא יצאו ע"כ, והאב"נ שם דחה אותו שהוא כנגד גמ' עירובין (נ"ה:) דמוכח דלא חשיבא עננים מחיצה כנ"ל בפרט שהוא רק ביד"ש, אלא התי' כגמ' שם כיון שיטבו שם בתורת קבע נחשב כעיר ולא צריך מחיצה עיי"ש, (וכבר הארכתי בזה לעיל כלפי הקרא אל יצא עיי"ש).

אמנם איך שיהי' ליכא ראי' מרוקח, דאי סובר כאג"מ דנחשב הענן כמפולש משני צדדין ונחשב כר"ה ואסור לטלטל א"כ עדיין אסורין לחזור דאינו נחשב מחיצות להיות כד' אמות אלא אי הוי מחיצה גם להיתר טלטל (עי' שו"ע שצ"ו ס"ב ותניא שם סוסי"א), אלא דעכ"ח דרוקח סובר דלא נחשב כמפולש אלא כסתום לגמרי וא"כ מותר ג"כ לטלטל וליכא תחומים.

אלא דלפי"ז קשה לרוקח דא"כ אמאי במחנה לוי' הי' ר"ה הא איכא מחיצות עננים מכל צד, (ומכח קושיא זו דוחה הצל"ח בדורל"צ הנ"ל דבע"כ דענן לא היה מחיצה כלל, אמנם לא ראה דברי הרוקח הנ"ל כמו שהעיר עליו בדע"ת סוסי' שסג), אלא נלע"ד לומר דאזל הרוקח בשיטת

הי' אוהלים, "ואינו מסובב בחומה" וה"ה עיר שאין להם חומה שראשי ר"ה שלהן מפולשין הוי ר"ה, ואם מוקפין חומה ור"ה שלהן מכוון מפולש וכו' הוי ר"ה כדאמר רבב"ח ירושלים וכו' ע"כ, ולפי"ז אדרבה איפכא הוא דאין להם חומה ילפינן בפשיטות ממדבר כמו שכ' הרמב"ן וראבי', ויש להם חומה ילפינן מגמ' ירושלים וכו' כמו שאבאר לקמן, והנה בעכ"ח צ"ל כן דאם אמרת דעננים נחשב כמחיצה ועדיף מחומת של אבנים א"כ אמאי פסיקנן דהמעביר ד' אמות בר"ה מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר (שבת צ"ח ושו"ע שמ"ה ס"ז) הא דגלי מדבר הי' הענן מכסה גם מלמעלה, א"כ הוי נחשב מקורה יותר מגג אבנים וברזל ומלמעלה לא הי' יוצאין שיהא נחשב כפתוח (וכעין שהקשה התוס' שם ד"ה הניחא כלפי עגלות) וכן מצאתי באבני נזר או"ח (סוסי' רע"ח) דמוכיח מזה דעכ"ח עננים לא נחשב כמחיצה עיי"ש.

וכ"כ הנוב"י בספרו דורש לציון (דרוש י"ג) דע"כ לא פליג רבנן על ר' מאיר בסוכה (כב:) דמחיצה בעלי חיים חשוב כמחיצה אלא בבע"ח שיש בהם ממש והעמיד שם בבני אדם, אבל ענן שהוא כולו רוח ואינה עשוי בידי אדם ואי אפשר להעמידו ע"י אדם אפי' רבנן מודה דלא הוי מחיצה כלל עיי"ש, והיינו אע"פ דהענן הגין עליהן יותר ממחיצת ברזל מ"מ זה מצד כח הרוחני שבהם אבל מצד מהותם לא הי' דבר שיש בו ממש ע"כ לא נחשב

אי"צ מאותו טעם גופא דאין למילף מדגלי מדבר שהי' מוקפין דמאי שנא וצ"ע.

אלא בעכ"ח מכל הנ"ל צ"ל דנקטינן כרוב רובא ראשונים דבמדבר לא הי' הענן נחשב "כלל למחיצות" לטלטל, א"כ נמצא להיפך מהנ"ל, דאין לו חומה דהוי ר"ה ילפינן ממדבר דלא הי' שם מחיצה וחומה, והא דיש לו חומה ומפולשין ומכוונין זכ"ז הוי רה"ר חזינן מגמ' עירובין (ו'): דירושלים אלמלא דלתות נעולות בלילה חייבים משום ר"ה ופי' רש"י שמכוון ומפולש משעל"ש (כמו שהבאתי לעיל מראבי"ה, ולרבנן דלא מבטלי' עכ"פ בב' מחיצות הוא כן כמוש"כ שם התוס') והיסוד לזה כתב רש"י שם (ו.) גבי יש לו חומה צריך מכוון משעל"ש שיהא דומה לדגלי מדבר ע"כ, והיינו דבמדבר הי' הדרך מכוונים דאל"כ אלא במדבר הי' ר"ה אפי' בעקלתון כיון דלא הי' לו חומה א"כ הדקל"ד מנ"ל דבחומה בענין מכוונים לתנאי ר"ה, ובעכ"ח היא כן דהא כל תנאי ר"ה נלמד ממדבר רחב ט"ז אמה (שבת צ"ט), אינה מקורה (שם צ"ח.), אין להם חומה (רמב"ן וראב"י הנ"ל דכן הי' במדבר), ס"ר (שבת ו.) רש"י אין דלתותי' נעולות בלילה (עירובין ק"א. ברש"י מדבר הי' פתוח כל שעה), כמו"כ בחומה ומכוונים נמי נלמד ממדבר דהי' כן ומנ"ל, אלא בעכ"ח דגם באין להם חומה בעינן מכוונים משום דכן הי' במדבר הדרך ר"ה שלה ישר לא מעוקם, ויש לדמות דכן הי' דהא המחנה הי' מסודר כתיבה מרובע ובאמצע ממש לכל אורכו הי'

הרמב"ם (ברי"ש פי"ד דשבת) דמדבר בזמן שהי' ישראל שרוין שם לא הי' ר"ה וביאר שם מרכבת המשנה הטעם דסובר הרמב"ם דענני הכבוד הוי כמחיצה מסביב משא"כ בזה"ז דליכא מחיצה הוי ר"ה, ועי' ח"ס שבת (ו.) דצ"ל למרכה"מ דמשה הוי יתיב מחוץ למחנה ולא הי' ענני הכבוד מקיפם שם ומשו"ה אמר להם לא תקיפו מרה"י לר"ה דילי', ומה דאמר הגמ' בריש הזורק דמחנה לוי' ר"ה הוא לפי"ז לאו דוקא דהא בזמן שהביא נדבה למשכן לא הי' מחנה לוי' עדיין אלא הביאו לאהל מועד של משה מחוץ למחנה ע"כ (לעיל הארכתי בזה), והשתא לפי"ז כיון דהב"י אינו סובר כרמב"ם הנ"ל אלא כרש"י ורוב ראשונים דבזמן שישראל שרוין במדבר הי' ר"ה עכ"פ במחנה לוי' ומשו"ה לא נקט בשו"ע (שמ"ה ס"ז) מדבר ויער כמו הרמב"ם רק רחובות ושווקין, דבזה"ז מדבר לא הוי ר"ה רק בזמן המשכן, דענן לא הי' נחשב למחיצה כלל כלפי טלטל דהוי מחיצה ביד"ש ועוד גרע דאין בו ממש כנ"ל.

ובכלל צ"ע להבין מש"כ באג"מ לחלק דעיר שאינה מוקפת חומה אין למילף מדגלי מדבר שהי' מוקפין, ולכן צ"ל שהוא ר"ה בכל אופן שיכולין לצאת אף שאין מכיוון ולא מפולש כיון שאין שייכות לחשיבות רה"י סגי להיות ר"ה במספר ס"ר וט"ז אמה ע"כ, לענ"ד קשה דא"כ מנא לן דדוקא תנאי מכוון ומפולש אי"צ בכה"ג אבל תנאי דט"ז אמה וס"ר צריך הא י"ל דגם ט"ז אמות או ס"ר

שמתקבצים שם רבים לכאורה מסופק אי בעינן מכוונים כיון דהוי ר"ה מצד עצמו ולא מכח שהוא דרך מעביר לרבים מצד זה לצד אחר כדרכים שבעיר א"כ להנהו פוסקים שאי"צ ס"ר יש ספק אי הוי ר"ה עיי"ש, אבל לאנן דנקטינן דבעינן ס"ר ליכא כאן פלטיא בברוקלין שיהא רה"ר מצ"ע, דהא ליכא שם עוברין ס"ר, וכן משמע מתשו' בית אפרים דאפי' באין חומה לא הוי הדרכים ר"ה אם אינם מכוונים, דהא ביאר הטעם כיון דלא מסתגי להדיא דצריך לעקם כמו שמצינו גבי בין העמודים (עי' מ"ב שמ"ה ס"ק נ'), א"כ מאי שנא ודו"ק, אך מיפשט ליה ספיקת הצמח צדק הנ"ל מהשו"ע, דמבאר דרחובות ושווקים בסי' שמ"ה (ס"ז) היינו פלטיא ולדעה ראשונה לא בעינן ס"ר ואפ"ה כתב הש"ע דבעינן מכוונים ומפולשין משעל"ש, מכח מחיצות (ואבאר להלן מזה) אבל להי"א שם דבעינן ס"ר ליכא לנו רה"ר ברוב המדינות אפי' בדליכא חומה כלל דהא אין בהם ס"ר ע"כ, והיינו ס"ר בפלטיא עצמו דהא לבית אפרים איירי השו"ע שם מפלטיא כנ"ל ועל זה קאי הי"א דבעינן עוברים שם ס"ר ודו"ק.

אלא בעכ"ח באין לו חומה נמי צריך מכוונים ולא מעוקם, כמו שהי' במדבר, ומינה ידעינן דכש"כ ביש חומה דבעינן מכוונים, אלא דרבותא הוא להיפך דאפי' יש חומה והוא סתום כרה"י מ"מ אם הם מפולשים הוי ר"ה דליכא רק שתי מחיצות להדרך ר"ה משני

מחנה לוי' ששם עמד עגלות על הדרך ר"ה של ט"ז אמה שהי' מפולש משער לשער בלי מחיצות עד מחוץ למחנה, ומכוונים דהא לא הי' המחנה מעוקם כחצי גורן אלא ישר כתיבה מרובע ומחנה לוי' באמצע, ואפי' נסעו הענן פעם מהצד כגמ' עירובין (נ"ה:) מ"מ תיכף הפכו פניהם לאותו צד כתיבה מרובע ודו"ק.

וכ"כ המאירי ריש עירובין, בסתם דר"ה הוא רחב ט"ז אמה ומפולש משני ראשיהן שיוכל לעבור שם ביושר, ולא מחלק כלום בין יש לאין חומה, ועוד יותר מצינו בריטב"א עירובין (ו.) שהעתיק פירש"י ז"ל דר"ה גמורה רחבה י"ו אמה ושפתיו מכוונים זכ"ז ע"כ, הרי שהעתיק לשון רש"י ולא חילק בין יש חומה או לא ומשמע דלא גרס ברש"י תיבת או כמו שמוקף ברש"י שלנו עיי"ש וכן ברבינו פרץ שם, וכן בטור שמ"ה לא הזכיר חומה כלל, וכ"ה באו"ז (סי' קס"ד) שכתב סתם דעיר שאין פתחי' מכוונים זכ"ז לא הוי ר"ה, וכן הרמב"ן בחי' עירובין (נט.) כתב סתם כל מבוי שמפולש בשני ראשים ומכוונים עד חוץ למדינה הוי ר"ה ולא מזכיר שם כלל דבלי חומה אפי' בלי מכוון הוי ר"ה, וכן הרשב"א שם (כ"ב.) כתב סתם וכן בהאשכול, וברוב ראשונים שהזכירו מכוונים לא הזכירו כלל שיהי' חילוק בין יש חומה או לא.

בנידון פלטיא

וכן בצמח צדק הנ"ל מבואר להדיא דאפי' אין לה חומה בענין מכוונים, ורק בפלטיא מקום

כמוש"כ הערוה"ש הנ"ל דסרטיא ר"ה הולך באמצע העיר מקצה לקצה ישר שכן הי' הסדר בעיירות שלהם, וכעין זה כתב בחי' הר"ן בשם הרא"ה שבת (ו.) דפלטיא נמי בעינן מפולשין והא דלא נקט רק מבואות המפולשין משום דאיכא סתומין ע"כ, משא"כ סרטיא ופלטיא מסתמא ליכא מחיצות כלל וממילא מפולשין.

ולפי"ז נפל כל היסוד שרוצים לדייק מרש"י דנקט מכוונים ביש לו חומה, דאין הכוונה דוקא ביש חומה, אלא כיון דאיכא חומה שמעכב הדרך מלצאת ישר צריך להתנות שיהי' הפתח מכוונים שלא יעקם הדרך, וא"ש כוונת חכם המקיף תיבת או ברש"י שלנו דרצה להעיר שלא יטעה בדברי' רש"י דדוקא ביש חומה בעינן מכוונים, ומש"כ באג"מ בהג"ה (ח"ח כ"ח ו') דמדברי הרוקח דגרס או מכוון משעל"ש משמע כשיטתו שדוקא במוקפת חומה צריך מכוונים ע"כ, לענ"ד הרוקח לשיטתו כתב כן דסובר דהענן הי' מחיצה כמוש"כ"ל א"כ איה"נ איכא רא"י דדוקא במחיצות בעינן מכוונים, אבל אם נקטינן כרוב ראשונים הנ"ל דענן לא הי' נחשב למחיצה ליכא לדידן רא"י משם ודו"ק, ואע"פ שביארתי לעיל להרוקח היה ר"ה מחוץ למחנה שלא היו שם מחיצות, זה היה מכח איזהו קושיא, א"כ אינו מוכרח שזהו התי' ואין להביא ממנו ראיה להלכה ודו"ק.

ונראה עוד ליישב אמאי הוקף תיבת או דוקא ברש"י ולא

הצדדים, אבל מ"מ בעינן נמי מכוונים דומה לדגלי מדבר דלא גרע מאין לו חומה, ולפי"ז צריך ב' דברים בכל ר"ה, מפולש (היינו פתוח משני ראשיהן) ומכוון (ישר) וכמוש"כ בכמה ראשונים, עי' ראבי"ה הנ"ל וז"ל ואם מקופין חומה ור"ה "מכוון ומפולש" משער לשער ע"כ, ומפולש היינו דהדרך נפרץ ופתוח במילואו בשני ראשיהן עושה כאילו אין בו חומה בשני ראשי הדרך ונשארו רק שתי מחיצות מהצדדים דלא מהני (לאפוקי מר' יודא דסובר דשני מחיצות סגי דהא במדבר לא הי' אפי' שני מחיצות כמו שהבאתי מרמב"ן הנ"ל) ועוד צריך לתנאי ר"ה שיהא פילושו מכוון דומה לדגלי מדבר שהי' מכוון ולא מעוקם, וזה אינה מכח דין מחיצות אלא דין בפנ"ע דזהו צורת ר"ה שיכול לילך ישר בלא עקלתון ועקמומות כמו רחב ט"ז אמה, וס"ר שאין לו שייכות למחיצות ר"ה ודו"ק, ומשו"ה א"ש דנקט השו"ע מפולשים משעל"ש רק ביש חומה, כיון דהחומה הוא דבר הסותם הדרך אז צריך להתנות שיהי' החומה מפולשין ופתוח בשתי ראשי הדרך שיהי' כאין לו חומה משני ראשין וסגי להיות ר"ה דאין לו רק שתי מחיצות מהצדדים, וגם שיהי' משער לשער דהיינו מכוונים, דאל"כ מעכב החומה יצאתה מדרך הישר וצריך לעקם הדרך עד הפתח, משא"כ באין לו חומה כמו שא"צ להתנות שיהי' מפולשין דהא ממילא פתוח בלי חומה כמו"כ אי"צ להתנות שיהי' מכוונים דהא אין כאן חומה שיסתום היציאה מדרך הישר

מפולש ומכוון מכח דקיימ"ל ג' מחיצות הוי מה"ת רה"י (ריש שס"ג) א"כ כשהרחוב מתעקם כמו ר' מי שעומד באמצע הרחוב יש סביבו ג' מחיצות דהיינו הצדדים והצד שכנגדו שמתעקם, ואף שיש הפסק מעבר לרבים בין המחיצה הב' לג', הנה מה"ת עומד מרובה על הפרוץ הוי רשה"י אפי' יש פירצה יותר על עשר (שס"ב ס"ט ס"י עיי"ש בביה"ל בשם פרמ"ג) ואף דלהעומד בקרן זוית במקום המתעקם ליכא כ"א ב' מחיצות אותו מקום מיעוט הם לגבי שאר הרחוב ובטל לגבי, ובמחיצה הנעשה בידי אדם לא אתי רבים ומבטלי' לי' למחיצתא כגמ' עירובין (כ"ב.) לרבנן דפליגי על ר' יודא, וכ"כ בשו"ת בית אפרים דהטוש"ע נקטו כהפוסקים דפסקי כרבנן דלא מבטלי עכ"ד, והוא בבי"א (דף מ"ה) דלפי הפוסקים דסבירא להו כר' יודא לא א"ש דברי המחבר שמ"ה ס"ז דכל מחיצה בפנ"ע בטלה מחמת הרבים ואפי' אינם מכוונים הוא ר"ה בפלטיא מצד עצמה, משא"כ לרבנן באין מכוון אין כאן ר"ה מה"ת בפלטיא דהא יש כאן היקף ג' מחיצות דלא אתי רבים ומבטלי ע"כ, ומשמע נמי שלמד עכ"פ בפלטיא כמו אדמ"ו הטעם דאין מכוונים מכח דאיכא ג' מחיצות עיי"ש.

וכן בסוף תשו' בית אפרים שם (דף מט:) כתב בהדיא דסגי בג' מחיצות שלימות שאינם בטלים משום בקיעת רבים עיי"ש, ומש"כ שלימות נראה דכוונתו למעט שם ג' מחיצות כמש"כ שם

ברא"ש ושו"ע, כיון דרש"י שם לא נקט ענין מפולש רק דין מכוון לבד שיהיה ישר בלי עקלתון א"כ יכולין לטעות דדוקא ביש חומה צריך מכוון משו"ה הוקף תיבת או, משא"כ הרא"ש ושו"ע דנקטי נמי דבעינן מפולש שלא יהא לו מחיצות משני ראשין אלא פתוח א"כ כ"א ידע ויבין דמשום דין מפולש נקטו תיבת או דלא שייך באין חומה דממילא פתוח ולא יטעו, משום הכי העתיקו לשון רש"י כמות שהוא ודו"ק כי נכון הוא, וכ"כ בתשו' בית אב (סי' ט') דעיקר כגירסא החדשה ברש"י דמחק תיבת או, דקאי מכוונים גם אין להם חומה, והכוונה בלשון השו"ע ואין להם חומה ואפי' יש להם חומה, כלומר דבין כך ובין כך דוקא אם הם מפולשים משעל"ש הוי ר"ה, דאפי' אין חומה אם הדרך שבין הבתים הולך בעקמימת ליכא מפולש משעל"ש ואינו דומה לדגלי מדבר והביא ראיות לזה (קצת ממשכ"ל), והנה כל הנ"ל כתבתי לפי הנהגה ראשונים כרש"י ורשב"א ועוד שכתבו דענין מכוונים הוא מכח שיהא דומה לדגלי מדבר שלא הי' עקום.

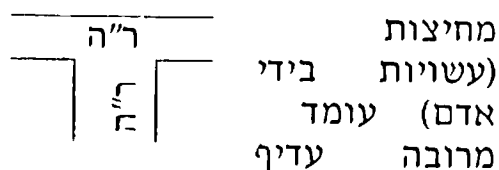
רה"ר שלנו יש ג' מחיצות

אמנם איכא עוד אופן לבאר אפי' בדרך האג"מ דדוקא בעיר שיש חומה בעינן מכוונים להוציא מר"ה וזה א"ש לומר להנהו ראשונים כרמב"ן וריטב"א שלא הזכירו מכוונים מכח דגלי מדבר, מ"מ עדיין א"ש בכרכים שלנו אפי' אין להם חומה שאינם ר"ה מה"ת, כמו שביאר אדמ"ו בתשו' ויען יוסף (קצ"ה) הטעם דבעינן

ומסתבר שזו היה נמי כוונת מהרש"ם ח"א סי' קסב ודו"ק.

ובאמת כן משמע לכאורה מלשון התניא שמ"ה (סי"א) שהטעם מכוונים מדין מחיצות שרק אז נחשב כאין לו אלא ב' מחיצות, משמע כשאין מכוונים לא הוי ר"ה מטעם דיש לה ג' מחיצות, ובעכ"ח לפי"ז צ"ל ככל מה שביאר אדמ"ו כנ"ל, וכ"כ התניא שם בקונ"א סק"ב דקיי"ל כרבנן עיי"ש.

וכידוע כן הי' דעת החזו"א ז"ל (או"ח ק"ז סק"ה וכו') ככל הנ"ל, ואפי' באופן שיש הפסק מעבר לרבים בין המחיצות כזה:

משם ד' מחיצות (דליכא רק בכל זוית עומד אמה ושאר נפרץ כולו) דמה"ת הוי כמו ד' מחיצות דקיי"ל דל"א רבים ומבטלי (ומש"כ בתשו' אבני נזר סי' רפ"ט ב' דשם ג' מחיצות נתבטלי ע"י בקיעת רבים, מיירי שם דליכא מחיצה ג' רק צוה"פ או דלת פתוח שראוי לנעול ומשו"ה נקרא שם ג' מחיצות, אבל ביש ג' מחיצות גמורות עומד מרובה הוי' מה"ת כג' מחיצות שלימות ודו"ק, גם מש"כ בתשו' מאהבה סי' קי"ב מהנוב"י דג' מחיצות נתבטל ע"י בקיעת רבים מיירי שם ממחיצות בידי שמים עיי"ש ודו"ק), וכתב החזו"א א"כ בזה"ז כל השוקים והרחובות שבכרכים היותר גדולים הם רה"י גמור מה"ת אף שהם ט"ז

וז"ל אמנם אם אין בעיר "רק שני כותלים" וכו', ובצד הג' לחי או צוה"פ אז נתבטל לרבנן כמושכ"ל מתוס' עירובין (ו' ע"ב) ד"ה והאמר רבה, אבל ג' מחיצות של עומד מרובה הוי מה"ת כשלימות לדיני שבת, וכן נראה ממש"כ הבית אפרים שם בעובדא דידיה (בתחילת התשובה) דלא היה שם ממש חומה אלא ג' מחיצות בתים מוקפים, וכידוע סדר בניית הבתים של כל עיירות שיש ביניהן כמה הפסקות פנוי בלי מחיצות, וכן מש"כ (בדף מה) צד היתר על הפלטיא משום דרוב עיירות ומדינות הם מוקפים חומה, ולכאורה זהו היפוך המציאות, אלא ודאי כוונתו שרובם מסובבים במחיצות של בתים, וכ"כ הגה"צ מהר"י שטייף זצ"ל (בסי' סח) עי' להלן, וכ"ה בשאלת יעב"ץ (סי' ז) וז"ל כללא דמילתא מחיצה כל דהוא (כגון פסי ביראות) הוי מחיצה דבר תורה לשבת, וכי בקעי בה רבים פלוגתא דר"י ורבנן אי אתי רבים ומבטלי מחיצתא, ולרבנן אי איכא שם ד' מחיצות בעלמא תו לא מבטלי אבל "בב' מחיצות" אע"ג דמעלייתא הוויין אתי רבים ומבטלי ע"כ, מבואר דממעט דוקא ב' מחיצות וע"ז קאי מש"כ אח"כ שם במוקף, וה"ה לבידי אדם כי ליכא שם ד' מחיצות, היינו כנ"ל דאיכא רק שם ג' מחיצות דזהו הוי מחיצות כל דהוא אבל במחיצות ממש אפי' ג' מחיצות בידי אדם מה"ת מחיצות גמירות כמו ד' מחיצות, וכ"כ בתשו' אבני נזר (סי' רסז) דפשיטא דאפי' בפלטיא לא חייב אם יש להם ג' מחיצות ומה"ת רשה"י הוא, עכ"ד,

אינם מכוונים משעל"ש, ולכן נקטו טפי הנך טעמא שהם כוללים יותר אף לכרכים גדולים ע"כ, והיינו דאה"נ כלפי ס"ר שייך יותר בכרכים להיות ר"ה דאיכא בהן ס"ר (כאג"מ) אבל כלפי מכוונים היא להיפך כרך היותר גדול ההיתר היא יותר דאז שכיח יותר שכל אורך הדרך אינם מכוונים וגם בעירות נמי שייך שיהי' כן ומשו"ה ההיתר דמכוונים כולל שניהם, ולפי"ז א"ש גם דברי החזו"א (אע"פ שלא תלוי טעמא דמכוונים מכח ג' מחיצות) דאה"נ כלפי ס"ר סוברין כל ישראל דיותר שייך להכרכים להיות ר"ה ששם איכא ס"ר ואם יהי' הדרך מכוונים יש שם ר"ה, משא"כ כלפי ג' מחיצות בכרך היותר גדול ההיתר יותר מרווח ששם תמצא שרחוב אחד לאורך ורחוב כנגדו ברחבו ואיכא ג' מחיצות וגם יותר מחוור דבג' מחיצות כו"ע מודים דלא הוי ר"ה, ואפי' לפי המ"ב א"ש דהוא איירי בעיר שאין בו ס"ר ששם לא שכיח כ"כ שיהי' ג' מחיצות וא"כ אי"א לו לדון להתיר רק בדוחק מכח שאין בו ס"ר ודו"ק.

בכל כרכים גדולים השתמשו
בהיתר שאינו מכוונים משער
לשער

וזהו הי' אחד מהטעמים בשו"ת דברי מלכיאל שהותר העירוב בעיר אדעס"ע (אע"פ שלא הי' לה חומה כמבואר בס' תיקון שבת) שאינו מצוי כלל בעירות גדולות שיהי' מפולש משער לשער ולזה נהגו לערב בכרכים גדולים

אמה וס"ר בוקעין בו, דבכולן תמצא בהן אחת מוקפת ג' מחיצות והיא רה"י וכל הרחובות הפתוחות לה הם רה"י, וסיים דהמשנה ברורה כתב שקשה להקל מחמת שאין ס"ר בוקעים, ולהאמור ההיתר מחוור ומרווח לכרכים שלנו דמהני צוה"פ, וסיים דאין הלכה כמשכנ"י דפירצה יו"ד מפסיד ר"ה מה"ת ורבים מבטלי, אלא כבית אפרים ע"כ, [וכ"כ באחיעזר (ח"ד סי' ח') דהיתירו פארי"ז בצוה"פ משום דיש לה ג' מחיצות עומד מרובה ודן שם להתיר אפי' במחיצות ביד"ש עיי"ש, וכ"כ הרה"ג מהרי"י פישער ראב"ד דעדה החרידית בתשו' אבן ישראל (ח"ח סי' ל"ו) להתיר צוה"פ בעיה"ק ירושלים תובב"א אפי' לפי המ"ב הנ"ל עיי"ש].

והנה באג"מ (ח"ח שם) תמה על החזו"א שנמצא שהכרכים היותר גדולים הוי רשה"י ורק עירות קטנים שאין להם אלא רחוב מפולש אחד הוא בדין ר"ה, זה היפך מכפי שכל ישראל סוברים שהכרכים שייכין להיות יותר ר"ה וכדמוכח ממ"ב הנ"ל ע"כ, הנה לענ"ד ל"ק דכבר מצינו כזה בשו"ת בית אפרים (ק"כ דף מ"ה) שכתב דכל חכמי צרפת דתלוי טעמי' שאין לנו ר"ה משום שאין מכוונים משעל"ש וכו' ולא הזכירו מכח דליכא ס"ר, לפי שהי' מצוי שם כמה עירות גדולות כגון עיר פארי"ז לונדון ווינ"א פפד"מ ועוד אשר המה רוכלי העמים מרובה באוכלסין מאוד כמוש"כ חכ"צ בתשו' לענין ענגלאנ"ד שיש כמה סרטיות דדשו בה ס"ר אמנם

בצוה"פ עכ"ד, ולפי"ז אי"ז היפוך מדעת כל ישראל כמובן, ומש"כ שם באג"מ ממדבר, כבר הקשו שם בהגה"ה דדבריו תמוה.

בענין אתי רבים ומבטלי מחיצתא
ברחובות רה"ר

והנה האג"מ מסיק שם דדוקא בפירצה בעלמא שלא נעשתה לדריסת הרבים נחשב כגדור מהא דעומד מרובה אבל מקום הרחובות שנעשה לדריסת הרבים מפולש בשני צדדים לא נחשב כגדור מצד עומד מרובה (עי"ש בהג"ה מה ששמעו ממנו פעם הטעם דעומ"ר לא נחשב כגדור בפועל עד שתהא מבטל דריסת הרבים, ורק שנחשב כל המקום למוקף ולכן מהני רק לפירצה בעלמא) ע"כ, והנה לענ"ד להעיר דכ"ז א"ש רק לשיטת ר' יוחנן דפסק כר' יודא בפסי ביראות דרבים מבטלי מחיצות, וביאר הרמב"ן במלחמות שם עירובין (כ"ב) שאנו צריכין לומר בהן רואין המחיצות כאילו מאריכות וסותמות זו לזו ובקיעה דרבים מפסקת בהן, ומשו"ה ירושלים אלמלא דלתותי' ננעלות בלילה הוי ר"ה דצריך מחיצה במציאות, אבל לרבנן דחולק על ר"י וסבר' דלא אתי רבים ומבטלי מחיצות ואפי' ליכא רק שם ד' מחיצות בד' זוית והפרוץ מרובה על העומד מ"מ יש להו חשיבות כמחיצות גמירות שלא להתבטל והוי רה"י מה"ת, אע"ג דהמקום הפרוץ לא הוי כמוגדר בפועל מ"מ נחשב מה"ת כאילו ליכא פירצה דלרבנן סגי דנחשב כמוקף ולא צריך כאילו יש גדר במציאות, וזהו ה"י כל המחלוקת בין ר"י

מאוד ולא חששו למה שיש שם ס"ר עיי"ש בהשמטות (בח"ד לסי' ג), ובעכ"ח כוונתו שלא ה' מכוונים משעל"ש דזה אינו מצוי, אבל סתם מפולש בלי מכוונים ודאי מצוי בכרכים גדולים כמו הקטנים כמובן, וכ"כ בספר תיו יהושע דעיר אדעס"ע לא ה' מכוונים משעל"ש והוי כאיכא ג' מחיצות עיי"ש, וכן עפי"ז ה' ההיתר עירוב בלי דלתות בעיר הבירה ווארש"א כמו שמעיד ע"ז הרה"ג רש"ד כהנא (מראשי הרבנים דשם נדפס בהמאור טבת תשכ"ב) שכתב להתיר העירוב בפארי"ז דלא הוי ר"ה דאורייתא וז"ל במכתבו להם לדעתי בעיירות קטנים שדרך המלך עוברת בה ומפולש מעבר לעבר יש יותר חשש מעיירות גדולות שלא נמצא בהן מכוונים כלל וההיתר של אינו מפולש משעל"ש מוסכם ונתקבל יותר מן ס"ר ולא ראינו מי שחולק ע"ז עי' מג"א, וכן בעירינו ווארשא נוהגין מן הדורות שלפניו בתיקון עירובין ובל לחוש לר"ה דאורייתא וכו' ע"כ, ובפארי"ז לא היה חומה אלא שפת הנהר מלמטה היה המחיצות עי' אחיעזר ח"ד סי' ח', וכן בשו"ת מים רבים בסי' ל"ד ההיתר בעירו רק מטעם זה דלא ה' מפולש משעל"ש, וכ"כ בראבי" (סי' רט"ז) ולנו בזה"ז אין לנו ר"ה מפולש משער לשער, וכ"כ בתשו' בית אב הנ"ל דעיר גדולה מרובין באוכלסי' כמו מנטשעסטער וכיוצ"ב ליכא ר"ה דאורייתא דלבעי דלתות משום דחוצות' ורחובותיה אינם מפולשים שיהי' רחוב ישר שוה אלא הולכין בעקימות והוי כמבוי עקום דסגי

על הבית אפרים כמעט שלא ראינו דוגמתו בכל התשו', וכ' מי זה ואיזהו אשר ירפרף או יצפצף וכו' מול כיוון דברותיו וכו') וכ"פ המג"א סוס"י ס"ג דמחיצה ע"י בני"א לא אתי רבים ומבטלי, [ובכלל כתב שם המג"א דפחות מס"ר לא מיקרו בקעי רבים, וסיים שכן משמע דעת הפוסקים ועי' שם במחצית השקל, ומה שהק' בתו"ש עי' דע"ת ממהרש"ם שם שהביא מה שתי' ע"ז בשו"ת ספר יהושע, וכתב דגם מאו"ז שכ' דלא בעינן ס"ר ליכא ראייה דאו"ז כתב כן לר"י בגמ' עיי"ש, וכן נקט התניא שם (סמ"ב), וכ"פ התניא שמ"ה בקונ"א סק"ב, (ולעיל הבאתי עוד)].

וח"ס בתשו' פ"ט (ד"ה מה) כתב דאפי' סרטיא ופלטאי שנעשה מתחלה להעביר עליה רבים מ"מ הלכה כרבנן דלא אתי רבים ומבטלי עיי"ש, וכן בא"א (בוטשאטש) שמ"ה, ובפרט לפי מה שביאר אדמו"ר כנ"ל וכדמשמע מהתניא דהא דבענין מכוונים משעל"ש הוא מקור הדברים מהא דקיי"ל דג' מחיצות מהני מה"ת בעומד מרובה על הפרוץ א"כ מבואר בהדיא דגם ברבים בקעי אם אינם מכוונים ואיכא עומ"ר לא מהני רבים לבטל וכמושכ"ל בשם בי"א ותניא, ומה"ט נהגו הי' לערב בצוה"פ כל עיירות כמוש"כ נמי בביה"ל (שס"ד).

וראיתי "במשנת ר' אהרן" שם שתמה על החזו"א הנ"ל דהא בעינן שיתחברו הג' מחיצות עכ"פ בהקרנות כמוש"כ הבית אפרים דירושלים היתה רה"ר אחר

ורבנן, וזהו כמש"כ הבית אפרים דפסין לרבנן המה המחיצות ואין צריך להתחברות הפסין ושלא כדברי המשכנות יעקב דף קמ"ה, וא"כ ג' מחיצות עומ"ר דעדיף יותר מש"ס ד' מחיצות ודאי דמהני ולא צריך גדר במציאות לעכב הרבים, וכן מבואר ברמב"ם פי"ז משבת (הל' י') שתי כתלים בר"ה והעם עוברים ביניהם סגי בדלת הראוי' לנעול ע"כ, והנה זהו לא נחשב כגדור במציאות לעכב הרבים וגם נפרץ מקצה אל קצה ואפי"ה סגי מה"ת דלא הוי ר"ה, וא"כ ג' מחיצות עומד מרובה ודאי לא גרע מזה ועי' להלן מזה ודו"ק.

וכידוע שבכלל הי' בזה מחלוקה גדולה בין בית אפרים כנגד המשכנ"י שיצא לערער על מנהג עירובין בצוה"פ בכל עיירות דפסק כר"י דרבים מבטלי מחיצתא, והבי"א האריך להוכיח דהלכה כרבנן דלא מבטלי כמו שפסק הרמב"ם פי"ז משבת (הל"ג), ואפילו פירצה יותר מי' או ט"ז, מדלא הגביל שיעור, (וכ"כ בדברי יחזקאל סלובודקה סימן ה' אות כ'), וכ"כ הג"א ואו"ז ועוד, וביאר הבי"א (תשובה כז) דלרבנן דס"ל דרבים לא מבטלי מחמת כוחו של מחיצות הוא ולא משום דאמרינן פיתחא הוא, ממילא אין לחלק ואף בט"ז אין לבטל, וכתב דהדברים ברורים כשמש, וזה הי' המקור לחזו"א הנ"ל שכתב שכל דבריו הם כמהרא"ז מרגליות ולא נראה לו דברי המשכנ"י והובא בקיצור בשע"ת בסי' שמ"ה, (וכדאי לעיין בתשו' ח"ס יו"ד רל"ד-ה' התוארים הגדולים שכ'

באמת המעיין בב"י גופא וכן בב"ח יראה שלא כתבו שיהא זה תלוי במחלוקת ר"י ורבנן אלא העתיק הסוגיא שצריך דלתות, ורמב"ם דייק משם דסגי בראוי לנעול ותל"מ, והנה המעי' במקור הסוגיא של זהו הסעיף יתברר לו אמאי לא תלוי במחלוקת ר"י ורבנן, והוא בעירובין (ו.) דפריך ור"ה מי מערבא בכך בלחי וכו' והאמר ר' יוחנן ירושלים אלמלא וכו' הוי ר"ה, והקשה שם בתוס' (שם ע"ב ד"ה והאמר) דמהו הקושיא מר' יוחנן דפסק כר' יודא דרבים מבטלי מחיצה אבל רבנן פליגי עליו דלא אתי רבים ומבטלי, ותי' התוס' כי היכי דלר"י בשם ד' מחיצות דלא חשוב ל' מצריך נעילה, הכי נמי ב' מחיצות דלא חשיבי לרבנן יהי' צריך נעילה ע"כ, והיינו אע"פ שאיכא לחי ברוח הג' והוי משום מחיצה מ"מ אתי רבים ומבטלי בכה"ג (עי' תוס' כ"ב. ד"ה קשיא) א"כ נתבאר דהסוגיא דכיצד מערבין ר"ה לא איירי שיש שם ד' מחיצות דאז לא הוי ר"ה לרבנן אפי' רבים בקעי אלא איירי בב' מחיצות בתים מן שתי הצדדים כמוש"כ שם רש"י דהי' מפולש.

א"כ לפי"ז כאן בשו"ע אזלי כל הדעות אפי' לרבנן דהא מיירי שהי' מפולש משעל"ש כמו"ש שם המ"ב (סק"ה) וא"כ ליכא רק שתי מחיצות דאז לא הוי רה"י גם לרבנן א"כ לא מהני צוה"פ דאתי רבים ומבטלי מחיצה בכה"ג כמו"ש התוס' הנ"ל, ודעה ב' שהיא הרמב"ם סובר דלמסקנא דגמרא שם סגי עכ"פ בראוי' לנעול, אבל באיכא שם ד'

שנפרצה בקרן זוית מזרחית דרומית ומערבית צפונית ונשאר רק שתיים מחוברים, ובפרט אם מפסיק רה"ר ביניהם ע"כ. ולענ"ד לתרץ דברי אמור"ר והחזו"א בהקדם מה שהקשה המשכנ"י על הבי"א הנ"ל מגמ' עירובין (כב:) מבואות המפולשות לבורות דהוי רה"י ואפי' ר"ה מפסיק ואינו מחוברות ע"כ. והנה לא זכינו תי' מבי"א ע"ז ומקום הניחו לי מן השמים לתרץ הכל עפ"י דברי החזו"א ריש (סי' עא) שכ' דבקרן זוית פוסל פירצה רק אם אוכלת מזרח ודרום שאם יאריך כותל מזרח לדרום לא יפגע בכותל דרומי משו"ה לא שייך לידון בעומד מרובה, אבל אם נפרץ רק כותל מזרח ניתרת הפירצה בעומד מרובה כאילו נסתם עד הדרום ולא בעינן מחוברים עכת"ד. וכ"ה בביה"ל ריש סי' שס"ג בשני מחיצות זכ"ז ולחי בצד הג' ורה"ר עוברת ביניהם כו"ע מודי דלא הוי רה"ר מה"ת לרבנן עיי"ש, ולפי"ז ל"ק קושיות המשכנ"י, דשם בעירובין יש כנגד הלחי כותל, וכמו"כ בנידו"ד אם ימשיך כותל הצדדים יפגע בכותל הג' מהני עומד מרובה ואפי' ר"ה מפסיק ולא בעינן מחוברים ודו"ק כי נכון הוא וקצרתי.

בנידון דלתות - וצורת הפתח

והנה ראיתי בביה"ל בסי' שס"ד (ד"ה והוא) דמבאר דשתי הדעות שם בשו"ע אי צריך דלתות נעילות חולקין בפלוגתת ר' יוחנן ורבנן אי אתי רבים ומבטלי מחיצתא הרי"ף שהוא דעה ראשונה פסק כר"י ורמב"ם כרבנן, וכ"כ בב"מ עיי"ש, הנה

בעומד מרובה אפי' בג' מחיצות דעדיף משם ד' מחיצות ודאי דלא צריך דלתות אפי' רבים בקעי' ואין לו שייכות לדברי שו"ע הנ"ל, והא דכתב המחבר בסי' שמ"ה (ס"ז) דאפי' יש חומה ומפולשים מ"מ בענין דלתות נעלות דהוי ר"ה, הקשה הבית מאיר דלפי הריטב"א דכתב דירושלים שהי' מוקף חומה אע"פ שהי' מפולשים מ"מ לרבנן לא הוי ר"ה דהא איכא בצדדי הפירצה עומד מרובה א"כ איכא שם ד' מחיצות ועדיף מפסי ביראות, א"כ אמאי פסק דבעינן דלתות עיי"ש, קושיא זו הקשה הבי"א בתשו' (דף ל"ט) וכתב לתרץ דלפעמים משכחת שבתוך היקף החומה הבתים בנוים וממלאים כל האורך ממזרח למערב באופן דלא מינכרי מחיצות שהולך צפון ודרום והפילוש שבאמצע הוא עובר בין שני כתלים לבד דאין כאן שם ד' מחיצות כיון שמחיצות צפון ודרום אין ניכרים כלל עיי"ש, והא דירושלים לא אתי' כרבנן בעירובין (כב.) צ"ל כתוס' שם כיון דהחומה היה נמשך למעלה מן הפתח א"כ הי' ניכר הד' מחיצות, ודו"ק. ונראה דזה היה ג"כ כוונת התניא שביאר שם שמ"ה (סי"א) דמכוונים הוי ר"ה אם מחיצות אינם רחוקות אמה ברוחב ר"ה מכנגד חלל השער, והיינו דאם רחוק איכא שם ד' מחיצות ולא צריך דלת אבל בלא"ה לא מינכר חומת העיר ונראה כב' מחיצות אם הדרך מפולש משעל"ש ומשו"ה צריך דלתות ודו"ק.

ועוד לענ"ד לתרץ כמו"ש אדמ"ו בתשו' הנ"ל דאע"פ דרבנן

מחיצות דאנן פסקינן כרבנן הוי רה"י אפי' בבקעי' רבים כמבואר ברמב"ם פי"ז (הל"ג) ואז ודאי סגי אפי' בלי דלת כלל דלא הוי ר"ה, ורק בהלכה יו"ד שם כתב הרמב"ם שתי כתלים בר"ה והעם עוברים ביניהם וכו' דאז מודה רבנן דבטלה אפי' יהי' לחי ונשאר שתי כתלים משו"ה עושה דלתות וסגי בראוי לנעול כיון דליכא רק שני כתלים שפיר אמרינן דמבטלי צוה"פ או לחי, וזהו כדברי המחבר כאן שס"ד ס"ב, ולפי"ז א"ש דברי הבי"א דלא תלי' אותו כלל במחלוקת ר' יהודה ורבנן ודו"ק.

אמנם המ"ב הולך בשיטות המשכנ"י (כמוש"כ אח"כ בביה"ל ד"ה ואחר) והוא כתב ששיטת הרי"ף דפסק כר' יוחנן (וכ"כ מגי"מ פי"ז משבת ה"י) משו"ה פי' כן, אמנם הבית אפרים בתשו' דחה אותו מכח תוס' הנ"ל ועוד, דאיכא חילוק לרבנן בין ב' מחיצות לשם ד' מחיצות וממילא הרי"ף אע"פ שהעתיק דברי ר' יוחנן בדף ו' אמנם כיון דלא העתק אותו בדף כ"ב כלפי הסוגיא שדן אי נעשה ר"ה מכח אי אתי רבים ומבטלי מוכח להדיא דסובר כרבנן דלא מבטלי ולא הוי ר"ה, והא דהעתק אותו בדף ו' הוא כמו דברי התוס' הנ"ל דאיירי האיך מתקן ר"ה שאיכא רק ב' מחיצות שלימות ואז הוי ר"ה אפי' לרבנן ובעי דלתות, כמו לר' יוחנן בשם ד' מחיצות ודו"ק, וכבר כתבנו מגדולי הפוסקים דהלכה כרבנן ובעכ"ח התי' הוא כמ"ש הבי"א הנ"ל.

והשתא דאתי לזה א"כ

ומבאר דאפי' לדעה א' מן התורה סגי לערב באמצע ר"ה גמורה שרבים בוקעין בו בצוה"פ אפי' כל הד' רוחות, אלא מדרבנן צריך דלתות עיי"ש, וכ"כ האבנ"ז או"ח בסי' רפ"ט (אות ב') ובחור"מ סי' ק"ז (בסופו), וכף החיים סי' שס"ב (אות פח), ולפי"ד התניא א"ש מנהג העולם שמסתפקין בצוה"פ (עי' ביה"ל שסד ד"ה ואחר) כיון דרק מדרבנן בעי דלתות לכו"ע, א"כ בדרבנן סומכין על הי"א שאין לנו ס"ר לא הוי אלא כרמלית, ולא כהדיעה ראשונה בסי' שמ"ה דבעינן דלתות דסברי דלא בעינן ס"ר לרה"ר, ואפי' להבי"א דהצוה"פ לא מהני מה"ת לר"ה בדליכא שם ד' מחיצות וס"ר בוקעין בהמחיצות, והפמ"ג מסופק בזה אפי' ליכא ס"ר בקעי בהמחיצות, במש"ז ריש שסג, מ"מ בנידו"ד דלא הוי רה"ר מה"ת לכו"ע מכח דאינו מכוונים, יהי מאיזה טעם דלעיל שיהיה כנ"ל באריכות, שההיתר זה נתקבל ומוסכם יותר מן ס"ר עיי"ש, א"כ בר"ה דרבנן לא בעי דלתות, ואעפ"י שרבים בוקעין בו, ואפי' איכא ס"ר מותר בצוה"פ ודו"ק.

ועיין בספר זכרון יוסף על הל' שבת (מהגאון ר' העניך פאק זצ"ל) סי' רע"ה דלפי התניא בצוה"פ אפי' ירא שמים אינו צריך להחמיר כיון שהוי רק ר"ה דרבנן סומכין על הנ"ל, וכן האריך הנ"ל בספרו קנה וקנמון (סי' ה' אות נ"ו) להוכיח מכמה מקומות בתניא, עי' בתניא רנ"ב (סי"ח) דבזה"ז אין איסור לצאת עם חפץ סמוך לחשיכה משום דלא הוי ר"ה, ולא כתב שי"ש יחמיר רק

סברי דלא אתי רבים ומבטלי מחיצות זהו דוקא מדאורייתא אבל מדרבנן הוי רה"ר ובעי דלתות עיי"ש, והוא כמו שפסק הרמב"ם פי"ז (ה"ל) דלא התירו אלא לעולי רגלים דאוקמה אדאורייתא אבל לשאר דברים צריך לעשות מחיצה לבאר גבוה יו"ד עיי"ש, וכ"כ בשו"ע הרב סי' שס"ג סמ"ב, וכ"כ המ"ב בביה"ל (שס"ד) דמדרבנן צריך דלתות גם לר"א, ולפי"ז א"ש פסק הרמב"ם עם השו"ע דאם איכא רק שתי מחיצות אז צריך דלתות אפשר גם מה"ת (ראוי לנעול) (עי' ביה"ל ריש שס"ג) ואי איכא שם ד' מחיצות מה"ת אי"צ דלתות אלא מדרבנן הוי דינו כר"ה וצריך דלתות, וכמו"כ בסי' שמ"ה ס"ז באין חומה הוי ר"ה מה"ת, וביש חומה והוא מפולש הוי מדרבנן דין ר"ה כאילו אין לו רק ב' מחיצות דמדרבנן מבטלי משו"ה בעי דלתות מדרבנן, והא דהתניא מיקל שם סי"א בשם ד' מחיצות דמינכרי אמה מכאן ומכאן אפשר לומר דקאי על ר"ה דאורייתא דבשם ד' מחיצות הוי כרמלית מה"ת אף בפירצת י"ד אמות, או רה"י אם יש רק רחב י"ג אמות ושליש (ול"ק לפי"ז מה שהקשה הדברי נחמי' על התניא שסותר מס"ה כמוש"כ ודו"ק) ולא מיירי אם מותר לטלטל דזה כבר כתב לעיל ס"ה דאסור לטלטל מדרבנן, אלא איירי כאן כלפי הזורק לתוכה מרה"י, אי חייב דמזה איירי במקור הגמ' ד' רשיות לשבת ר"ה מה"ת ודו"ק.

וכן התניא בסי' שס"ד (ס"ד) חולק על המ"ב בביה"ל הנ"ל

דאם אינו מפולש אינו דומה לדגלי מדבר, וכמ"ש רש"י בעירובין דף ו' (ע"א ד"ה רה"ר) ובדף נ"ט (ריש ע"ב), ולפי זה אפילו אם רק מחיצות שאינן גבוהות י' מפסיקות הפילוש משער לשער ג"כ לא הוי רשות הרבים מן התורה מטעם שאינו מפולש לשער לשער, ויפה העיר בזה, ולפי"ז הרחובות הגדולות של נוא יארק מכח ב' טעמים אין להם דין רשות הרבים דאורייתא, אי משום שע"י שהם עקומות נחשב כאילו יש להם ג' מחיצות, אי משום שאין מפולשין משער לשער עכ"ל, וכ"ז כתב לי להלכה ולמעשה בשנת תשמ"א לפ"ק.

וכידוע שכל מה שכתבתי לעיל לבאר דליכא בברוקלין וכיוצ"ב ר"ה דאורייתא זהו הי' דעת רבותינו הק' שהי' כאן בארצה"ב לאחר מלחמת השואה, וכמו שהעידו זקן הרבנים מהתאחה"ר הרהג"צ מאודווארי שליט"א שהרב בעמח"ס בית ארזים זצ"ל רצה להחמיר שאיכא ר"ה דאורייתא בזה"ז, וציווה אז כ"ק מרן אדמו"ר מסאטמר זצ"ל שיתאספו רבנים זקנים שיקראו המחבר הנ"ל שיתחרט מפסקו, וישבו עמו כפי שאני זוכר הרבנים הגאונים זצ"ל מהר"י שטייף, והרב משאפראן, מקאפיש, מקראסנא, ועוד, בהסכמה אחת דאין לנו

אדרבה אין איסור כלל, מבואר דשום אדם אי"צ להחמיר דליכא חשש הוצאה דאורייתא, ובקונ"א שם סק"ב כתב רק מי שירצה להחמיר ולא כתב שיש מי שצריך להחמיר וכו', (ובעל קצות השלחן בקונ' השלחן כתב דמש"כ התניא וכל יר"ש, וכו', אינו מהתניא אלא הוספה מאחיו מהר"ל כמו שהיה נדפס בכמה דפוסים בחצאי עיגול) וכתב דאפי' להביה"ל הנ"ל אי"צ להחמיר דהא איכא עכ"פ ספק ספיקא שמא אינה ר"ה ואת"ל דהוא רה"ר שמא צוה"פ מועיל לר"ה מה"ת ומדרבנן איכא חד ספק שמא אינה ר"ה ומועיל, כש"ך יו"ד כללי ס"ס אות ט"ז ע"כ, וכ"כ בתשו' לבוש מרדכי (אב"ד סלובודקה) סי' ד' עיי"ש.

ברוקלין אי הוי רה"ר מה"ת

והנה כבר כתבתי שזכיתי לדון בזה לפני כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל בעת שמסר לי התשו' מאהבה (נדפס אח"כ בתשו' ויען יוסף קל"א) לעיין בו, וכתבתי לו אז איזהו הערות ממה שחנני בעזה"ת, ואחד הי' על מש"כ שם לבאר הטעם דאי אין מפולשים משעל"ש לא הוי ר"ה מה"ת אפי' בעיר גדולה כנוא יארק שס"ר בוקעים ורחוב אחד כיון דמתעקם הרחוב כמו ר' איכא ג' מחיצות עיי"ש כנ"ל, והשיב לי אז וזל"ק, ותלמידי הרב החו"ב מו"ה שמואל שמעלקא פרידמאן נ"י העיר ע"ז דמוכח מכמה מקומות בהדיא שלא מהאי טעמא בעי מפולש משעל"ש, אלא משום

פיסת נייר וכתב עליו בכתב יד קדשו שגם עכשיו אין לנו רה"ר דאורייתא ונשאר הש"ע במקומו שא"א למחות מלצאת בתכשיטין ושלח אותי למסרו לרבי בעל בית ארזים, וכן עשיתי ע"כ דברי העד הנ"ל, ונתתי שמחה גדולה בליבי שב"ה זכיתי לכוון לדעתו הק' (עי' פני יהושע מגילה סופ"א), וכן אמר מרן האדמו"ר מסטאמר זצ"ל להגאון הרב חיים קרייזווירט שליט"א אב"ד אנטווערפען, ולהגה"צ הרב נתן יוסף מייזעלס שליט"א אב"ד אבני שלמה, שברור לו שברוקלין לא היו רשות הרבים דאורייתא (עי' פסקי דברי יואל) והנה שאלתי פא"פ מהגרנ"י מייזעלס שליט"א שיאמר לי דברים כהויתן, והשיב לי שאינו זוכר מה הי' הנידון אבל זה יכול להעיד מה שזוכר בוודאית לשון קדשו של רבינו הק' שאמר לו בפה מלא, וויליאמסבורג איז זיכער נישט קיין רשות הרבים דאורייתא, וכפל אותו רבינו עוה"פ.

כעת ר"ה דאורייתא כמוש"כ בשו"ת דברי שלום סוף חלק ו"ה, וכן העיד לי הרבני הח' ר' הערשל וועבער שליט"א, תלמיד מובהק מבעל בית ארזים שרבו שלח לו עם בירור הלכה למסור לכ"ק הגה"ק אדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל לאסור לצאת בתכשיטין משום דנו יארק הוי ר"ה דאורייתא, ומסרתי התשובה לידיו הק' ואמר לי שיחזור אליו אחר איזהו ימים, ולבסוף נענה לי כ"ק אדמו"ר מסאטמר בתקיפות שאין לנו היום רה"ר דאורייתא דס"ר צריכין להיות ברחוב אחד, והייתי אז בחור כבן י"ח והרהבתי עוז לשאול ממרן מסאטמר הא יש רה"ר כמו בטיימס סקווער, ושאל אותי אם יש שם בכל יום ס"ר, אמרתי לו דרק בחגים שלהם, והשיב לי א"כ אין זה ר"ה כמבואר בש"ע שצריך בכל יום ס"ר, ושאלתי אותו שוב הא רוכבין שם בקאר'ס ובא'ס וטרעינ'ס, והשיב לי שבעינן הולכי רגל דומיא דדגלי מדבר כמבואר בש"ע, והוציא האדמו"ר

וכן הי' דעת מהר"י שטייף זצ"ל (מבואר בספרו שו"ת (סי' ס"ח) שנכתב בעת שהי' נוגע גם למנהעטע"ן, עוד היתר יותר כיון שהעיר מסובבת במחיצות בתים ובנינים מכל ד' רוחותי' שנעשה ע"י בני אדם שאין רבים מבטלים לא הוי ר"ה מה"ת עיי"ש וכבר

^ה ודברתי פא"פ עם הרהגה"צ מאודווארי שליט"א וסיפר לי העובדא יותר מפורט, שבעל בית ארזים היה רגיל להיות כאן ממתפללי בית מדרשו בק"ק אודווארי, ובשעה שחידש האיסור בספרו בית ארזים מלצאת בשבת בתכשיטין מפני שיש לנו רה"ר דאורייתא הלכו אז איזה מתלמידיו לתלות מודעות בחוצות מה שרבים אוסר, עד שבא השמועה לכ"ק אדמו"ר מסאטמר זצ"ל וצוה שאיזה רבנים יקראו אותו ויטענו עמו לחזור מפסקו, וסיפר לו בעל בית ארזים שבעת האסיפה הנ"ל כעס עליו הרב מקאפיש זצ"ל שאם לא יחזור מפסקו יאסור לגמרי כל הוראותיו, ולבסוף חזר הבית ארזים ולא אמר עוד ברבים שאסור ע"כ.

המנחת יצחק (ח"ב בסי' נ') שהביא מתשו' בית אפרים דעיר לונדון הוי ר"ה דיש בהם ס' ריבוי "בוקעים בהם", וכמו שציינו לתשו' חכ"צ (סי' ל"ז) דענגלאנד יש סרטיות ופלטיות דדרסי בה ס' רבוא עיי"ש, וכהיום נקרא הרחוב הראשי "אקספורד, או פוקדילא סקווער", כמו רחוב "ברודוועי או טיימס סקווער" במנהטן, וכן מוכח מבית אפרים (שם דף מ"ו), שכתב דבעינן דומיא דדגלי מדבר דמחנה לוי' הי' ר"ה לפי שהי' הכל מצויין אצל משה, וכן אמרינן עגלות תחתיהן וביניהם ר"ה, ופי' התוס' לפי שהי' דרכם לבוא באותו הדרך ע"כ, מבואר דלא סגי שהי' דרים במחנה ישראל ס"ר ודו"ק, וכן בירושלים איכא עירוב עם צוה"פ אע"פ שיש בצירוף כל הרחובות שבעיר ס"ר, וכמו שראיתי בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' ס"ב) שהביא מקונטרס שכתב הרה"ג ר"א בריזעל כי הודות להשי"ת שאוכלסין של אחבנ"י הולכין ומתרבין שם כ"י ובעוד זמן מה נגיע לחשבון של ס"ר בוקעין ע"כ הקונט', ומוסיף המנח"י על דבריו ואולי כבר הגיע לס"ר ע"כ, והנה הי' תחת ידי קונטרס הנ"ל וראיתי שנכתב עוד כבר בשנת תשכ"ח לפ"ק והמנח"י כתב תשובתו י"ד שנה אח"כ בשנת תשמ"ב לפ"ק, ומשו"ה חשש לדבריו שכבר הגיע למספר ששים רבוא דהא כבר עבר אותו זמן מה

הבאתי ש"כ הבי"א בנידון דידיה שהבתים היו המחיצות, וכ"כ בבית שלמה (אר"ח סי' נ"א) וכבר הבאתי כן מהפנ"י (שבת ה') וח"ס (דף ו') כן על מחנה ישראל עיי"ש, והנה אע"פ שאיכא שכתבו שנוי יארק הוא עיר גדולה ואיכא חשש ר"ה דאורייתא שס"ר עוברים בה בכל יום, כמו מהרי"ץ דושינסקי זצ"ל (בשו"ת המאור ח"א) ועוד, זהו הי' אך ורק על מחוז מנהעטען כידוע ומפורסם לכל שזהו לבד נקרא עיר נוי יארק סתם (וכן הוא בכל שטרי כתובות וגיטין הנכתבין במנהעטען כותבין שם העיר נוי יארק לבד בלי תיבת מנהעטען, וכן נכתב הכתובת על כל אגרת שנשלחים בבי דואר לשם ודו"ק) שבה איכא חשש ס' רבוא ברחוב אחד הראשי הנמשך לאורך כל הפלטיא כמו רחוב בראדווע"י וכיוצ"ב, וכלשון ההגה"צ משארמאש זצ"ל בשו"ת תפארת נפתלי בסי' כ"ה, ל"א, וזהו נמי כוונת הגה"צ מקאפיש זצ"ל במשנ"י ח"ד סי' כ"ט שהביא מהשואל שניו יארק הוא ר"ה עיי"ש, וכן כל שאר ספרי שו"ת זמנינו כוונתם כנ"ל כנראה בפשיטות מדבריהם, והא לך לשון הגה"צ מסקולען זצוק"ל בשו"ת מגדלות מרקחים (ל"ג) ובפרט בעיר גדולה כניו יארק אשר ס"ר בוקעין בה בכל יום ע"כ, (וגם כ"ז רק בליכא צוה"פ גמור כמוש"כ לעיל מהתניא), וזהו נמי כוונת

להבין לשון הראשונים ורוב האחרונים ובשו"ע דבזמן הזה לית לן רשות הרבים, ולכאורה אטו זה תלוי בזמן בית המקדש, וכי אין לנו בזה"ז כרכים גדולות וכו' והרמ"א שהי' בפולין בודאי ידע מהעיירות גדולות כווארש"א ולבו"ב, אלא בעכ"ח לומר דבזמן הראשונים והאחרונים כבר לא הי' שכיח שיהי' ס"ר עוברין או מתקבצין למקום אחד כיון דיש כמה רחובות בעיר וכמה חניות בכל פינות העיר (וכמוש"כ מערוה"ש לעיל) וא"כ א"ש מה שכתבו דלית לן רשה"ר בזמה"ז עכתו"ד, ודו"ק. וכ"ז ביארתי בעזהשי"ת מה שנוגע להלכה לחשש רשות הרבים דאורייתא בברוקלין, ושכן הי' דעת קדשו של אדו"מ ורבי מפאפא זצוק"ל ודעת גדולי פוסקי רבותינו הק' אשר אנו הולכים וילכו לאורם בעזהי"ת.

כמה וכמה פעמים, ואפי"ה הי' שם עירוב של צוה"פ אח"כ כמה שנים בחייו, אלא בעכ"ח דנקט דבעינן דוקא ס"ר ברחוב אחד הנמשך ולא מפוזר בכל רחובותינו שבעיר ודו"ק, וכן הוא בשו"ת קנין תורה (ח"ד סי' מ') מהרה"ג משטראסבור"ג שליט"א מביד"צ בהעדה החרדית דעיה"ק ירושלים שדן (בשנת תדט"ס) שעוד מעט אפשר שיגיע לס"ר ברחוב אחד (יפו) בצירוף רוכבי כלי הרכב עם הולכי הרגל שם, אבל לס"ר עם הדרים כבר הגיע, והאריך שם לבאר דאין לצרף ס"ר מכל העיר, וכדמוכח מגמ' שבת (ו.) איזהו ר"ה סרטיא ופלטיא גדולה, ולא נקט סתם עיירות וכרכים גדולים, משום דבעינן שיתאספו אל מקום אחד כמו שפרש"י שם רחבה של עיר ששם מתקבצין לסחורה דוגמת מחנה לוי' שהי' מציון הס"ר אצל משה רבינו, ובזה א"ש

